

No 18

Uluslararası

Göç
Hukuku

GÖÇ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

IOM Uluslararası Göç Örgütü

Uluslararası Göç Örgütü insancıl ve düzenli göçün hem göçmenler hem de toplum açısından faydalı olduğuna inanmaktadır. Hükümetlerarası bir kurum olarak Uluslararası Göç Örgütü; göç konusundaki operasyonel sıkıntıların giderilmesi, göç meselelerindeki anlayışın iletılması, göç aracılığıyla sosyal ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi ve göçmenlerin onur ve refahının artırılması için uluslararası topluluktan ortakları ile birlikte çalışmaktadır.

Yayıncı: Uluslararası Göç Örgütü
17 route des Morillons
1211 Cenevre 19
İsviçre
Tel: +41.22.717 91 11
Fax: +41.22.798 61 50
E-posta: hq@iom.int
Internet: <http://www.iom.int>

Türkçe Tercüme: Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş.Ltd.Şti.
Editör: Doç. Dr. Bülent ÇİÇEKLİ

ISSN 2074-6709
© 2009 Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının önceden rızası alınmadan, bu yayının bütünü ya da herhangi bir kısmı çoğaltılamaz ya da herhangi bir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi aracılığıyla, kayıt ya da farklı yöntemlerle aktarılamaz.

No 18

Uluslararası
Göç
Hukuku

Göç TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

IOM Uluslararası Göç Örgütü

ÖNSÖZ

Göç konusu gün geçtikçe daha fazla küresel bir yaklaşım ile eşgüdümlü müdahale gerektiren bir mesele olarak kabul edilmektedir. Göç konusunu Devletler artık sadece ikili düzeyde değil, bölgesel ve son dönemlerde olduğu gibi de küresel ortamlarda tartışmaktadırlar. Bu tür uluslararası eşgüdüm ve işbirliğinin başarılı olabilmesi için herkesin ortak bir şekilde anladığı bir dil oluşturulması gerekliliği yadsınamaz. Bu sözlük çalışması, uluslararası işbirliğinin ilerletilmesi için faydalı bir araç sağlamayı hedeflemekte ve göç alanında terim ve kavramlar karmaşasını ortadan kaldırmak için bir kılavuz görevi görmek amacını taşımaktadır.

Bu sözlük uzun bir süre içerisinde hazırlanmıştır. Resmi olmayan taslaklar 1970'lerde IOM tarafından hazırlanmış ve IOM personeli tarafından kullanılmıştır. Sözlüğün sağlama çalışması 1980'lerin sonunda Uluslararası Göç Örgütü'nün Viyana'daki teknik işbirliği merkezi tarafından yapılmış ve bu çalışmanın çıktısı 2001 yılında düzeltmeleri P. J. Van Krieken tarafından yapılan "Göç Elkitabı" olarak yayınlanmıştır. Yakın geçmişte Uluslararası Göç Örgütü'nün uluslararası göç hukuku konusuna müdahil olmasını güçlendirmeye ve arttırmaya yönelik inisiyatif çerçevesinde bu sözlüğün üretilmesi ve kullanılan terminolojinin tek bir açıklayıcı metin içerisinde birleştirilmesi kararı alınarak, uygulayıcılar, devlet göç yetkilileri, öğrenciler ve başka kişilere yönelik güvenli bir başvuru kaynağı oluşturması amaçlanmıştır. Mevcut ürünün çok kapsamlı olduğu söylenememekle beraber, daha kapsamlı ikinci bir baskıya yönelik her türlü yorum ve öneriler memnuniyet verici olacaktır.

Bu sözlüğün derlenmesi sırasında, bu alandaki tanımların genellikle anlaşılmaz, tartışmalı ya da çelişkili olduğu hemen göze çarpmıştır. Genel olarak kabul edilmiş olan tanımların eksikliğinin bulunması söz konusu olmakla birlikte, bu durumun temel sebebi göçün geleneksel olarak sadece ulusal düzeyde ele alınmış olması gerçeğidir. Sonuç olarak, göç terimlerinin kullanım şekilleri ülkeden ülkeye fark göstermektedir. Dahası bu terimler, aynı ülke içerisinde dahi, anlam ve imaları açısından çeşitlilik gösterebilmektedir. Tanımlar belli bir bakış açısı ya da yaklaşıma göre değişiklik gösterebilir (bu sadece göç konusunda değil, tüm terminolojiler açısından geçerlidir). Göç konusu, gönderen ve alan konumundaki ülkeler, polis ve sınır yetkilileri, hükümet ve hükümet- dışı örgütler ve göçmenlerin kendileri için de olmak üzere, pek çok kurumun ilgi alanına giren bir konudur. Genel anlamda kabul edilmiş tanımlar bulunmadığında, resmi ya da gayriresmi bir şekilde, her bir grubun kendi bakış açısına göre kendi tanımına karar verme olasılığı ortaya çıkacaktır. Örnek vermek gerekirse, "insan ticareti" terimi için farklı tanımlardan oluşan geniş bir yelpaze var iken, yakın bir geçmişte resmi uluslararası bir sözleşme ile getirilen tanım kapsamında bu tanımlar birleştirilmiştir. Ancak, halen üzerinde bir anlaşmaya varılmamış pek çok terim tanımında bulunmaktadır. Uluslararası bir tanımın mevcut olduğu hallerde sözlük içerisinde bu tanım kullanılmıştır; böyle bir tanımın olmadığı durumlarda ise genel bir tanım ve alternatifleri sunulmuştur.

Bu derleme hazırlanırken karşılaşılan diğer bir güçlük de aynı ya da benzer olgular için kullanılan terimlerin çeşitliliği olmuştur. Örneğin, “yasadışı göç” ile “gizli göç” ve “belgesiz göç” ile “düzensiz göç” gibi terimler arasında nüanslar olabilmekte, ancak bu terimler geniş ölçüde birbiri yerine de kullanılmaktadırlar. Bu nedenle, bazı terimlere ilişkin göndermeler okuyucuyu alternatif ya da birbiri yerine geçebilecek terimlere yönlendirmek açısından kaçınılmaz olmuştur.

Son olarak ise bu çalışmayı gerçekleştirme isteğime ve bu çalışmayı hayata geçirmeme katkıda bulunan Hukuki Hizmetler Bölümü'ndeki meslektaşlarım Shyla Vohra ve Katarina Tomolova'ya da teşekkürlerimi ifade etmek isterim; onların bilgileri, güler yüzlü çalışkanlıkları, yorulmak bilmeyen çabaları bu sözlüğün hayata geçirilmesini sağlamıştır.

Richard Perruchoud
(Editör.)

A

**Adam kaçırma
(kidnapping)**

Genelde kaçırılan kişiden veya üçüncü bir taraftan ekonomik veya siyasi çıkar elde etmek amacıyla bir kişi veya grubun yasalara aykırı olarak ve zorla kaçırılması veya alıkonması. Adam kaçırma suçu genelde Devletlerin kendi ceza kanunlarına tabidir. Ancak, bazı adam kaçırma vakaları devletler hukuku kapsamına girmektedir. (örneğin; korsanlık).

**Adil yargılama süreci
(due process)**

Mahkeme ya da karar verme yetkisine sahip idari makam önünde tebligat ve adil duruşma hakkı dâhil özel hakların korunması ve uygulanmasını sağlayan genel olarak kabul görmüş kurallar ve ilkeler uyarınca adli takibatın yapılması.

**Af
(amnesty)**

“Yasallaştırma” ile eşzamanlı olarak kullanılan ve her ne kadar yasadışı olsa bile affın sağlandığı ülkede ikamet ettiklerini gösterebilen kişilere uygulanan genel bir af.

Bkz yasallaştırma, düzenli hale getirme.

**Aile üyeleri
(family members)**

Bkz ailenin üyeleri.

**Aile birleşimi
(family reunification/reunion)**

Zorla ya da gönüllü göç nedeniyle birbirinden ayrı düşmüş aile üyelerinin menşei ülke dışında başka bir ülkede, yeniden biraraya gelmeleri süreci. Bu süreç kabul konusunda Devletin belirli bir derecede takdir yetkisi olduğuna işaret eder.

Ayrıca bkz bağımlı aile üyeleri, aile birliği.

**Aile birliği hakkı
(family unity, right to)**

Bir ailenin toplumun temel birimi olarak, saygı görmek, korunmak, yardım ve destek almak üzere birlikte yaşama hakkı. Bu hak sadece kendi Devletlerinde yaşayan vatandaşlarla sınırlı değildir ve uluslararası hukuk tarafından korunmaktadır. (örn. Madde 16, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi 1948; Madde 8, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi 1950; Madde 19, Avrupa Sosyal Şartı 1961; Madde 17 ve 23, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 1966; Madde 1, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar 1966; Madde 17, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi 1969)

Aile fertleri
(members of the family)

Göçmen işçilerle evli olan veya ilgili hukuk sistemine göre bu kişilerle evliliğe eşdeğer bir ilişki içinde bulunan kişiler ve ilgili hukuk veya ilgili Devletler arasında geçerli olan ikili veya çok taraflı anlaşmalara göre bu kişilerin bakmakla yükümlü olduğu ve aile ferdi sayılan çocuklar ve diğer kişiler (*Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 4. Madde, 1990*).
Ayrıca bkz 'çocuk', 'bakmakla yükümlü' ve 'ikincil başvuru sahibi'.

Akın
(influx)

Yabancıların bir ülkeye sürekli olarak ve yüksek sayılarda giriş yapmaları.
Ayrıca bkz 'kitlese/toplu göç'.

Akit
(covenant)

Bkz antlaşma.

Anlaşma
(accord)

Bkz antlaşma.

Anlaşma
(agreement)

İki ya da daha fazla taraf arasında hukuken bağlayıcı niteliği olması amaçlanan karşılıklı bir mutabakat (yazılı ya da yazılı olmayan).
Ayrıca bkz antlaşma.

Ana/birincil/esas
başvuru sahibi
(principal/primary/main applicant)

Göçmen statüsü için başvuru yapan kişi. Genel uluslararası uygulamalara göre, kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişiler (genelde eşi ve çocukları) ikincil başvuru sahibi olarak kabul edilmekte ve kendilerine ana başvuru sahibine verilen statünün aynısı verilmektedir.
Ayrıca bkz 'ikincil başvuru sahibi', 'göçmen' ve 'mülteci'.

Anayasa
(constitution)

Bir Devletin konseptini, niteliğini, hükümet organizasyonunu, egemenlik gücünün kapsamını ve nasıl uygulanacağını belirleyen temel ve organik hukuk. Uluslararası bir örgütü kuran ve yetki alanını, işleyişini belirleyen antlaşma.

Antlaşmaya çekince koymak
(reservation to a treaty)

Bir antlaşmayı imzalarken, onaylarken, kabul ederken, tasdik ederken veya antlaşmaya katılırken, antlaşmadaki belirli hükümlerin ilgili Devlet açısından hukuki geçerliliğini hariç tutan veya değiştiren herhangi bir şekilde veya isimle anılan tek taraflı beyan (*Antlaşmalar Hukukuna İlişkin Viyana Sözleşmesi, 2(1)(d) Maddesi, 1969*).
Ayrıca bkz 'antlaşma'.

Antlaşma (treaty)	Devletler arasında yazılı olarak akdedilen ve uluslararası hukuka tabi uluslararası bir anlaşma; bu anlaşma tek bir belge formunda olabileceği gibi, iki ya da daha fazla belge olarak belirlenebilir (Madde 2.1(a) Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969). <i>Ayrıca bkz uzlaşma, anlaşma, akit, belge.</i>
Aracılık (mediation)	Tarafsız bir üçüncü kişinin araya girerek ihtilaf halindeki tarafların karşılıklı olarak uygun bulduğu bir çözüme ulaşmalarına yardım eden, ihtilaf çözümünde bağlayıcı olmayan bir yöntem.
Asgari standart (minimum standard)	<i>Bkz 'uluslararası asgari standart'.</i>
Asimilasyon (assimilation)	Bir etnik ya da sosyal grubun - genellikle azınlığın- diğer bir grupla uyumlu hale gelmesi. Asimilasyon, dil, gelenek, değer ve davranışlarda ya da hatta temel hayati çıkarılarda ve aidiyet duygusunda değişiklik olması anlamına gelir. Asimilasyon kültürel uyumdan daha ileri giden bir durumdur. <i>Bkz kültürel uyum ve bütünleşme (entegrasyon).</i>
Askıya alınma/derogasyon (derogation)	Belirli tanımlı durumlarda hakların kısıtlanması ya da askıya alınması (Örneğin 1966 Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, bir Devlete “ulusun hayatını tehdit eden acil bir durumda” Sözleşmede belirlenen yükümlülüklerini askıya alma hakkını verir.) Bir yasanın kapsamını kısıtlayan ya da kullanımını veya gücünü azaltan daha sonra çıkarılan bir yasa ile kısmi olarak ilgası ya da tümüyle yürürlükten kaldırılması.
Ayrılma hakkı (right to leave)	“Herkesin kendi ülkesi dâhil, herhangi bir ülkeden ayrılma hakkı vardır” (<i>İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 13(2) Maddesi, 1948</i>). Bu hak, <i>Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi</i> gibi diğer uluslararası hukuki belgelerde de öngörülmüştür. Sözleşme'nin 12(2) Maddesine göre: “Herkes, kendi ülkesi dâhil, herhangi bir ülkeden ayrılmakta özgürdür”. Dolaşım özgürlüğünün bir unsuru olan bu hak herkes için ayırım yapılmaksızın geçerlidir. Ancak, devletler hukukuna göre, bu hakka bağlı olarak kişiler belirli bir ülkenin topraklarına girme hakkına sahip değildir. <i>Ayrıca bkz 'dolaşım özgürlüğü', 'uluslararası asgari standart', 'geri dönüş' ve 'dönüş'.</i>

**Ayrımcılık
(discrimination)**

Lehine olunan ve aleyhine olunan arasında hiçbir makul ayrımın yapılmadığı bir durumda, herkese eşit davranmama. Ayrımcılık, “ırk, cinsiyet, dil ya da din” açılarından (Madde 1(3), 1945 BM Şartı) ya da “ayrımcılığın her türü, örneğin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da diğer statüler” (Madde. 2, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi) açısından yasaklanmıştır.

Ayrıca bkz ayrımcılık yapmama.

**Ayrımcılık yapılmaması
(non-discrimination)**

İnsanların sadece belirli bir kategoriye ait olmalarından dolayı kendilerine olumsuz bir şekilde ayrımcılık yapılmasını reddetme. Devletler hukuku ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Örneğin, 1966 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 26. Maddesi uyarınca: “Herkes hukuk önünde eşittir ve hiçbir ayırım yapılmaksızın hukukun sağladığı korumadan eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Bu bağlamda, hukuk, her tür ayrımcılığı yasaklar ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü nedeniyle yapılan ayrımcılığa karşı eşit ve etkili koruma sağlamayı garanti eder.”

Ayrıca bkz 'ayrımcılık' ve 'insancıl ilkeler'.

**Azınlık
(minority)**

Devletler hukukunda azınlıkla ilgili olarak genel kabul gören bir tanım bulunmamakla beraber, azınlıklar, bir Devletteki genel nüfusa göre sayıca daha az olan, hakim konumda bulunmayan, genel nüfustan farklı etnik, dinsel veya dilsel özellikler taşıyan ve, zımnen, kendi kültür, gelenek, din veya dilini muhafaza etmek için dayanışma içindeki gruplar olarak nitelenebilir.

Ayrıca bkz 'azınlık mensubu'.

**Azınlık mensubu
(member of minority)**

Kökenleri başka bir ülkeye dayanmakla beraber, doğum veya vatandaşlığa kabul edilme yoluyla ev sahibi ülkenin vatandaşı haline gelen kişi.

Ayrıca bkz 'azınlık'.

B

**Başvurunun geri çekilmesi
(withdrawal of an application)**

Daha önce yapılan bir başvurunun iptali veya geri alınması talebi veya başvuruda bulunan kişinin artık söz konusu haklardan veya statüden yararlanma talebinin bulunmadığının ilgili yetkililere bildirilmesi.
Ayrıca bkz 'başvuru'.

**Başvuru sahibi
(applicant)**

Mülteci statüsü, vize ya da çalışma izni verilmesi gibi kendisine kamusal ya da yasal bir işlem yapılmasını isteyen kişi.
Ayrıca bkz mülteci, vize, çalışma izni.

**Belirleme
(determination)**

Bkz hüküm / karar verme.

**Bekletme merkezi
(holding centre)**

Düzensiz durumdaki sığınmacı veya göçmenlerin kabul eden ülkeye varır varmaz bekletildikleri tesis. Bu gibi kişiler mülteci kamplarına veya menşei ülkelerine geri gönderilmeden önce statüleri belirlenmektedir.

**Beyin gücü kazanımı
(brain gain)**

Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin üçüncü bir ülkeden kabul eden ülkeye göçü. Tersine beyin göçü olarak da adlandırılır.
Ayrıca bkz beyin göçü.

**Beyin göçü
(brain drain)**

Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çatışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden menşe ülkeden üçüncü bir ülkeye göçü.
Ayrıca bkz beyin gücü kazanımı, ülkeden göç, tersine beyin göçü.

**Bireysel göç
(individual migration)**

Kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumlar. Kitlesele programların aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler veya Devletlerin desteğiyle gerçekleşir.
Ayrıca bkz 'kitlesele göç'.

**BMMYK'nın tanıdığı mülteci
(mandate refugee)**

Bkz 'mülteci' (BMMYK'nın tanıdığı).

**Birincil inceleme
(primary inspection)**

Uluslararası uygulamalarda, kontrol noktalarında giriş yapmak isteyen başvuru sahiplerinin tabi tutuldukları inceleme 'birincil' ve 'ikincil' inceleme olarak ikiye ayrılmaktadır. Başvuru sahiplerinin büyük çoğunluğu, giriş yapmadan önce birincil inceleme kabinlerinde kısa bir taramadan geçirilmektedir. Göç yetkililerinin şüpheye düştükleri başvuru sahipleri ikincil incelemeye sevk edilmektedir. Buna göre, kişi bir mülakata alınmakta veya ek bir soruşturmaya tabi tutulmaktadır. Bu iki aşamalı bir yaklaşım hem daha etkindir hem de çoğunlukla meşru şekilde seyahat edenlerin yaşadıkları gecikmeleri asgariye indirmektedir. *Ayrıca bkz 'ülkeye giriş', 'kontrol noktaları', 'mülakat' ve 'ikincil inceleme'.*

**Biyometrik
(biometrics)**

Ölçülebilir biyolojik özellikler üzerine çalışma. “Biyometrik belirleyiciler” (BIs) bir insanın kendine has ve eşi olmayan biyolojik özelliklerini (örn. parmak izi, retina taraması ya da ses taraması gibi) kodlayan küçük bilgilerdir. Bazı devletler, pasaport, vize ya da ikamet izni verirken güvenlik artırıcı bir önlem olarak biyometrik sistemlerin kullanılmasını uygulamaya koymuştur.

**Borçlandırarak çalıştırma
(bonded labour)**

Kredi ya da avans nedeniyle borç altında olma gibi ekonomik sebeplerden kaynaklanan esaret koşullarında işçi tarafından sağlanan hizmet. Esaretin temel nedeninin borç olması durumunda, işçi (ya da bakmakla yükümlü oldukları veya varisleri) kredi geri ödenene kadar belirli ya da belirsiz bir süre boyunca alacaklıya bağlıdır. *Ayrıca bkz esaret, borç esareti, göçmen işçi.*

**Borç esareti
(debt bondage)**

Bir kişinin bir borca teminat olarak kendi şahsi hizmetini ya da kendi kontrolü altındaki kişilerin hizmetini taahhüt etmesinden doğan statü ya da durum (eğer bu hizmetlerin makul şekilde belirlenen değeri borcun tasfiyesine yönelik kullanılmıyor ya da bu hizmetlerin süresi ve niteliği sınırlanmıyor ve tanımlanmıyor ise) (1956 tarihli BM Köleliğin Kaldırılmasına İlişkin Ek Sözleşme) *Ayrıca bkz sömürü, kölelik, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri.*

**Bölgesel istişare süreci
(regional consultative process)**

Devlet, sivil toplum (Hükümet Dışı Örgütler (HDÖler)) ve uluslararası örgütlerin işbirliği içinde göç konularını tartışmak üzere bölgesel olarak bir araya geldikleri, bağlayıcı olmayan forumlar (örneğin, Budapeşte süreci, Puebla süreci, Manila süreci, Güney Afrika için Göç Diyalogu (MIDSA)).

**Bakmakla yükümlü
olunan kişiler
(dependants)**

Genel kullanımında, destek için bir başkasına bağlı olan kişi. Göç bağlamında, eş ve reşit olmamış küçükler, eş ekonomik olarak bağımlı olmasa da, genellikle “bakmakla yükümlü olunan kişiler” olarak sayılır.

Ayrıca bkz çocuk, de facto eş, ikincil başvuru sahibi, aile üyeleri, küçük.

C

**Celp
(summons)**

Bir kişinin jüri üyesi veya şahit olarak mahkemeye veya idari kuruma gelmesini emreden tebliğ.

**Çalışma amaçlı göç
(labour migration)**

İstihdam amacıyla kişilerin anavatanlarından ayrılarak başka bir Devlete gitmeleri. Çalışma amaçlı göç, çoğu Devletin göç kanunlarında ele alınmaktadır. Ayrıca, bazı Devletler kendi ülkelerinden yapılan çalışma amaçlı göçü düzenlemek ve yurtdışındaki vatandaşları için fırsatlar yakalamak için aktif bir rol oynamaktadır.

**Çalışma izni
(working permit)**

Göçmen işçilerin ev sahibi ülkede çalışmasına izin veren hukuki belge.

**Çevresel Göçmen
(environmental migrant)**

Bu terim hayatlarını ya da yaşam koşullarını ters bir şekilde etkileyen çevre koşullarında meydana gelen ani ya da aşamalı değişiklikler yüzünden mutad yerleşim yerlerini gerek geçici gerek daimi olarak terk etme zorunluluğu altında olan ya da terk etmek zorunda kalan ya da terk etmeyi tercih eden ve ülke içinde ya da ülke dışına hareket eden kişiler ya da kişi gruplarını ifade etmek için kullanılır.

**Çıkış vizesi
(exit visa)**

Vizelerinin süresi bitmiş ancak ülkeden çıkmadan önce vizelerinin süresini uzatmak ihtiyacında olan kişilere çıkarılan vize.

**Çocuk
(child)**

İlgili hukuk sisteminde reşit olma yaşı daha küçük belirlenmemişse, on sekiz yaşın altındaki kişi.
(*Madde 1, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989*).
Ayrıca bkz küçük (minor)

**Çocuk evlat edinme
(uluslararası) (child adoption)**

Yabancı bir ülkeden bir çocuğun evlat edinilmesi.
Ayrıca bkz evlat edinme.

**Çocuk işçiliği
(child labour)**

Çocuk tarafından kendi sağlığına, eğitimine, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da sosyal gelişimine zararlı olarak ifa edilen her türlü iş.
Ayrıca bkz çocuklara yönelik sömürü, tutsaklık, çocuk işçiliğin en kötü biçimleri.
Bkz 'kadınlara karşı şiddet'.

**Çocuk işçiliğın en kötü biçimleri
(worst forms of child labour)**

Kölelik veya kölelik benzeri uygulamaların bütün biçimleri (çocukların satılması ve çocuk ticareti, borçlandırma, serflik, zorla veya zorunlu çalışma, silahlı çatışmalarda çocukların zorla veya zorunlu olarak kullanılması gibi); fuhuş, pornografik yapımlar veya performanslar için çocukların temin edilmesi veya sunulması; ilgili uluslararası anlaşmalarda tanımlandığı şekilde, özellikle uyuşturucu üretimi ve ticareti amacıyla, yasadışı faaliyetler için çocukların temin edilmesi veya sunulması; veya işin doğası veya gerçekleştiği koşullar yüzünden çocuğun sağlığı, güvenliği veya ahlakına zarar vermesi ihtimali bulunan diğer işler.

Ayrıca bkz 'çocuk istismarı', 'çocuk işçiliği', 'borçlandırma' ve 'insan ticareti'.

**Çocuklara yönelik
sömürü/istismar
(child exploitation)**

1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi, ve 1999 tarihli Çocuk İşçiliğının En Kötü Biçimlerinin Yasaklanmasına ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Derhal Alınacak Önlemlere İlişkin Sözleşme uyarınca çocuk sömürüsüne şunlar dahildir: ekonomik sömürü (çocuğun eğitimi açısından tehlikeli ya da engelleyici, sağlığına ya da fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ya da sosyal gelişimine zararlı olabilecek her türlü iş), cinsel sömürü (cinsel istismar, fuhuş, çocuk pornografisi) ve çocukların kaçırılması, satılması ya da ticareti ya da çocuk sömürüsünün diğer çeşitleri.

Ayrıca bkz kaçırma, çocuk işçiliği, sömürü, kaçırma, insan ticareti.

**Çok taraflı
(multilateral)**

Anlaşmalar ve müzakereler bağlamında, çok taraflı (veya çok parçalı) terimi, sürece ikiden fazla Devletin dâhil olduğunu ifade etmektedir.

Ayrıca bkz 'ikili' ve 'antlaşma'.

D

**Daimi ikamet
(permanent residence)**

Ev sahibi Devlet tarafından vatandaş olmayan kişilere verilen daimi (sınırsız) yaşama ve çalışma izni.

**Daimi yerleşimciler
(permanent settlers)**

Kabul eden ülkeye yerleşmeleri kabul edilen, yasal olarak ülkeye girişine izin verilen göçmenler. Buna, ailenin birleştirilmesi amacıyla ülkeye girişine izin verilen kişiler de dahildir.
Ayrıca bkz 'uzun vadeli göçmen'.

**Davacı
(plaintiff)**

Bir mahkemede dava açan taraf (şikayet dilekçesi vermek suretiyle).
Ayrıca bkz 'davalı'.

**Dairesel Göç
(circular migration)**

Dairesel Göç, ülkeler arasında geçici ya da daha kalıcı şekilde gerçekleşen akışkan insan hareketi. Dairesel Göç gönüllü olarak gerçekleştiği zaman ve hem menşei ülke hem hedef ülkenin işgücü ihtiyaçları ile ilişkilendirildiğinde ilgili herkes için yararlı olabilir.

**Dava
(suit)**

Bir tarafın veya tarafların birbirleri aleyhinde mahkemede başlattıkları herhangi bir prosedür.

**Davalı
(defendant)**

Hukuk yargılamasında dava edilen ya da ceza kovuşturmasında suçlanan kişi.

de facto (latince)

Gerçekte (fiilen) var olan.
Ayrıca bkz de jure.

*de facto eş
(de facto partner)*

Gittikçe artan sayıda Devlet, daimi ikamet izni ya da diğer göçmen statülerinin verilmesinde sadece eşleri değil, aynı zamanda evli olmayan yetişkinler arasındaki bazı ilişkileri de tanımaktadır.

*de facto koruma
(de facto protection)*

Bir örgütün amacının uygulanmasının sonucu ya da etkisi olarak ortaya çıkan koruma.
Ayrıca bkz uluslararası koruma.

*de facto mülteciler
(de facto refugees)*

1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol kapsamında mülteci olarak tanınmayan ve vatandaşı oldukları ülkeye, vatandaşlıkları yoksa mutlak ikamet ülkesine, dönemeyen veya geçerli kabul edilen sebeplerle dönmek istemeyen kişiler.

**de facto vatansızlık
(de facto statelessness)**

Bir devletin vatandaşlığına sahip olan ancak oradan ayrılınca ya kendileri koruma talep etmeyi reddetdiklerinden, ya da Devletin onlara koruma sağlamayı reddetmesinden dolayı, Devlet tarafından korunmayan kişilerin durumu.

De facto vatansızlık sıklıkla mültecilerle bağlantılı olarak kullanılan bir terimdir.

Ayrıca bkz tabiiyet, vatansızlık.

de jure (latince)

Hak olarak ya da hukuken mevcut olan.

Ayrıca bkz de facto.

**Delil standardı
(standard of proof)**

Sunulan kanıtın, belirli bir vakada gerekli ikna edicilik derecesi ya da düzeyi Örneğin, mülteci bağlamında, zulüm görme korkusunun “haklı nedene” (well-founded) dayanması bir delil standardıdır.

**Demografi
(demography)**

Özellikle büyüklük, yoğunluk, dağılım ve önemli istatistiki bilgilere atıfta bulunarak insan nüfusunu konu edinen bilim dalı.

**Denizci
(seafarer)**

Vatandaşı olmadığı bir ülkeye kayıtlı olan gemide çalışan göçmen işçi (balıkçılar dahil) (*Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2)(c) Maddesi, 1990*).

Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.

**Denizde kurtarma
(rescue at sea)**

Denizde tehlike altındaki kişileri kurtarma görevi hem antlaşmalarda hem de uluslararası teamül hukukunda yerleşik bir kuraldır. Kurtarılan kişilerin sınırlarına ulaştığı bir Devlet bu kişilerin gemiden indirilmesini reddedebilir ve gemi kaptanından bu kişilerin yetki alanı dışına çıkarılmasını talep edebilir veya gemiden indirilmelerini yerleştirme, bakım ve idame işlemlerinin geminin kayıtlı olduğu Devlet veya diğer Devletler veya uluslararası örgütler tarafından garanti edilmesi şartına bağlayabilir.

**Devredilemez
(inalienable)**

Devir ve temlik edilemez; genelde insan hakları bağlamında kullanılır.

**Devletler özel hukuku
(private international law)**

İçinde yabancı bir unsur taşıyan, örneğin ulusal sistem dışında başka bir hukuk sistemi ile bağlantısı olan davalarla ilgilenen dal. Devletler umumi hukukunun bir dalı değildir.

**Devlet
(State)**

Tanımlanmış bir alanda yasal yetki alanına ve etkin kontrole, daimi bir nüfus adına kollektif kararlar alma yetkisine, meşru güç kullanımı tekeline ve diğer varlıklarla formel ilişkiler kurarak etkileşim içinde bulunan ya da bulunma kapasitesine haiz uluslararası tanınmışlığı olan bir hükümete sahip olan siyasi varlık. Uluslararası hukuk bağlamında devlet olma kriterleri genellikle daimi bir nüfusa, tanımlı bir alana, hükümete ve diğer Devletlerle uluslararası ilişkilerde bulunma kapasitesine sahip olmaktır. (Madde.1, *Montevideo Devletlerin Haklarına ve Görevlerine İlişkin Sözleşme, 1933*).

**Destek beyannamesi
(affidavit of support)**

Genellikle sponsor tarafından imzalanan ve bir göçmenin bir ülkeye girişinin sağlanması için tüm bakım masraflarını garanti altına alan tasdikli bir hukuki belgedir. Genellikle kendilerine bakamayan yaşlı ya da hasta göçmenler için istenir.

**Diaspora
(diaspora)**

Kendi geleneksel etnik yurtlarını bırakıp dünyanın diğer taraflarına dağılan halklar ya da etnik nüfuslar.

**Diplomatik iltica
(diplomatic asylum)**

Bkz iltica (diplomatik).

**Diplomatik koruma
(diplomatic protection)**

Tebaasının bir başka devletin uluslararası hukuka aykırı eylemlerinden zarar görmesi üzerine, normal kanalları kullanarak tatmin edici bir sonuç elde edememesi halinde, bir Devletin tebaasını koruma yükümlülüğüne dair temel uluslararası hukuk ilkesi. Kendi tebaasından bir kişinin vakasını üstlenerek ve o kişi adına diplomatik korumaya ya da uluslararası adli takibata başvurmakla, bir devlet aslında kendi haklarını - tebaasının şahsı üzerinden uluslararası hukuk kurallarına saygı gösterilmesi hakkını, ileri sürmektedir.

(Mavrommatis Filistin İmtiyaz Davası (Yargı Yetkisi), P.C.I.J.1924)

**Diplomatik sığınma
(asylum (diplomatic))**

Devletlerin sınırları dışında, kendilerine yargı muafiyeti sağlanan yerlerde, kendisine zulmeden bir otoriteye karşı koruma talep eden bireylere sağladıkları koruma. Diplomatik sığınma diplomatik misyonlar ve misyon başkanlarının özel malikanelerinde, savaş gemileri ya da savaş uçaklarında sağlanabilir, ancak uluslararası örgütlerin binalarında ya da konsolosluklarda sağlanamaz. Bir bireyin mutlaka diplomatik sığınma alacağı şeklinde bir hakkı bulunmadığı gibi Devletlerin de diplomatik sığınma vermek mecburiyetleri yoktur.

Ayrıca bkz sığınma (ülkesel), non-refoulement (geri göndermeme), sığınma hakkı.

**Doğum belgesi
(birth certificate)**

Bir kişinin ne zaman ve nerede doğduğu gibi bilgileri içeren ve genellikle kamu makamları ya da dini merciler tarafından düzenlenen belge.

**Dolaşım halindeki mülteciler
(refugees in orbit)**

Zulüm görebilecekleri bir ülkeye doğrudan geri gönderilmemesine rağmen, sığınma hakkı verilmeyen veya başvurusunu incelemeye istekli bir Devlet bulunamayan ve sığınma amacıyla ülkeler arasında dolaştırılan mülteciler.

Ayrıca bkz 'sığınma' ve 'mülteci'.

**Dönüş
(return)**

Geniş anlamıyla, geri dönme fiilini ifade etmektedir. Bu dönüş, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin durumunda olduğu gibi bir ülkenin sınırları içinde olabileceği gibi, mülteci, sığınmacı ve kalifiye vatandaşların durumunda olduğu gibi ev sahibi ülkeden (transit veya hedef ülke) menşei ülkeye dönüşü ifade edebilir. Dönüşün ne şekilde gerçekleştiğini tanımlayan alt kategoriler bulunmaktadır: örneğin, gönüllü, zorla, destekli veya kendiliğinden dönüş). Ayrıca, dönüşte kimlerin yer aldığını açıklayan alt kategoriler bulunmaktadır: örneğin, mülteciler için geri dönüş.

Ayrıca bkz 'destekli gönüllü dönüş', 'zorla sınır dışı', 'sınır dışı', 'geri gönderme (refulman)' ve 'geri dönüş'.

**Dönüş göçü
(return migration)**

Genelde, bir kişinin en az bir senesini başka bir ülkede geçirdikten sonra menşei ülkesine veya mutad ikamet yerine gitmesi. Bu dönüş, gönüllü veya istek dışı olabilir. Dönüş göçüne gönüllü geri dönüş de dahildir.

**Dönüş hakkı
(right to return)**

Dolaşım özgürlüğünün diğer bir unsurudur. *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13(2) Maddesi (1948)* göre: “Herkes kendi ülkesine geri dönme hakkına sahiptir”. *Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 12(2) Maddesi (1966)* uyarınca: “Hiçkimse kendi ülkesine girme hakkından mahrum bırakılamaz”. Ancak, Sözleşme'nin 3. Maddesi birtakım kısıtlamalar getirmektedir: “yukarıda belirtilen haklar [Madde 12(2)'de], ulusal güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı, kamu ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacını taşıyan ve mevcut Sözleşme'de tanınan diğer haklarla tutarlı olan, kanunen öngörülen kısıtlamalar dışında herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulamaz”.

**Dublin Konvansiyonu
(Dublin Convention)**

Taraf devletlerden birine iltica başvurusu yapıldığında, başvuruyu incelemekten hangi Avrupa Birliği üye devletinin sorumlu olduğunu belirleyen AB Devletleri arasındaki anlaşma (1990'da kabul edilip 1997'de yürürlüğe girmiştir). Konvansiyon, aynı başvuru sahibinin başvurusunun aynı zamanda birkaç AB Üye Ülkesi tarafından incelenmesini engellediği gibi, ayrıca dosyanın sorumluluğunu kimse almak istemediğinde, sığınmacının bir Devlettten diğerine yeniden yönlendirilmesini de engeller.
Ayrıca bkz dolaşım halindeki mülteciler.

**Duruşma
(hearing)**

Bir davayla ilgili olarak mahkeme tarafından dinlenme veya kendi tarafını temsil etme fırsatı.

**Durdurma
(interception)**

Devletlerin, gerekli belgeleri bulunmayan kişilerin kara, hava veya deniz yoluyla dolaşmalarını ve olası hedef ülkeye ulaşmalarını engellemek, kesintiye uğratmak veya durdurmak için ülke toprakları dışında aldıkları herhangi bir tedbir.
Ayrıca bkz 'hedef ülke'.

**Düzenli göç
(regular migration)**

Tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç.
Ayrıca bkz 'gizli göç' ve 'düzensiz göç'.

**Düzenli hale getirme
(regularization)**

Devletlerin düzensiz durumdaki yabancıların hukuki statü elde etmelerine olanak sağlayan süreç. Tipik uygulamalardan bir tanesi, belirli bir süre boyunca ülkede ikamet etmiş olan ve başka açılardan kabul edilemez görülme-yen kişiler için af çıkartılmasıdır (ayrıca 'yasallaştırma' olarak da anılmaktadır).
Ayrıca bkz 'af' ve 'yasallaştırma'.

**Düzensiz göçmen
(irregular migrant)**

Yasadışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için geçerlidir (ayrıca gizli/yasadışı/kayıtdışı göçmen veya düzensiz durumdaki göçmen olarak anılmaktadır).

Ayrıca bkz 'gizli göç', 'kayıtlı göçmen', 'yasadışı giriş', 'düzensiz göç' ve 'kayıtdışı/belgesiz yabancı'.

**Düzensiz göç
(irregular migration)**

Gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler. Düzensiz göç konusunda açık veya genel kabul gören bir tanım yoktur. Hedef ülkeleri açısından, bir ülkeye yasadışı giriş yapmak veya bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, göçmen, belirli bir ülkeye girmek, orada ikamet etmek veya çalışmak için göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip değildir. Gönderen ülke açısından ise, bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur. Ancak, “yasadışı göç” terimini göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur.

Ayrıca bkz 'gizli göç', 'düzensiz göçmen', 'düzenli göç' ve 'kayıtdışı yabancı'.

**Düzensiz durumdaki göçmen
(migrant in an irregular
situation)**

Bkz 'düzensiz göçmen' ve 'kayıtdışı göçmen işçi'.

**Düzensiz durumdaki göçmen işçi
(migrant worker in an irregular
situation)**

Bkz 'kayıtdışı göçmen işçi'.

**Düzenli göç
(orderly migration)**

Menşei ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri.

Ayrıca bkz 'göç yönetimi'.

E

Egemenlik (sovereignty)

Uluslararası hukuk bağlamında egemenlik üç temel açıdan incelenebilir: Harici, dâhili ve ülkesel. Egemenliğin harici boyutu bir Devletin diğer devletlerle ya da diğer varlıklarla ilişkilerini, başka bir devletin kısıtlaması ya da kontrolü olmadan özgürce belirleme hakkıdır. Egemenliğin bu boyutu aynı zamanda bağımsızlık olarak da bilinir. Egemenliğin dahili boyutu bir Devletin kendi kurumlarının karakterini belirleme, kendi seçtiği yasaları uygulama ve bunların saygı görmesini sağlamaya ilişkin sahip olduğu münhasır hakkı ya da yetkisidir. Egemenliğin ülkesel boyutu ise bir devletin ülkesi içinde, altında ya da üzerinde bulunan tüm kişiler ve şeyler üzerinde uyguladığı münhasır yetkidir.

Ekonomik göçmen (economic migrant)

Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşei ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutad ikamet yerini terk eden kişi. Bu terim göçmenleri zulümden kaçan mültecilerden ayırt etmek için kullanılabilen ve aynı zamanda bir ülkeye yasal izni olmadan ve/veya *bona fide* (iyi niyetli) bir gerekçesi bulunmadan sığınma usüllerini kullanarak girmeye teşebbüs eden kişilere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Bu terim ayrıca, bir tarım sezonu süresince menşei ülkeleri dışında yaşayan kendilerine mevsimsel işçiler denen kişiler için de kullanılır.

Ayrıca bkz sınır işçisi, göçmen işçi, yoksulluk göçmeni, mevsimsel işçi.

En iyi uygulamalar (best practices)

Mevcut norm ve ilkelerin uygulanışını hem ulusal hem uluslararası düzeyde ileriye götürmek anlamına gelmektedir. En iyi uygulamalar, operasyonel yönergeler, davranış kodları ya da diğer yumuşak (bağlayıcı olmayan) hukuk kuralları haline dönüştürülebilirler, ancak pozitif hukuk açısından bir zayıflığa ya da erozyona yol açmamalıdır. Daha ziyade yenilikçi, yaratıcı çözümler geliştiren, göçmen haklarının uygulanması açısından olumlu etki gösteren, özellikle göçmenlerin kendi katılımlarını sağlayarak sürdürülebilir etki yaratan ve örnek alınma potansiyeli bulunan uygulamalardır.

**Entegrasyon
(integration)**

Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur.
Ayrıca bkz 'kültürel uyum' ve 'asimilasyon'.

**En yakın akraba
(next of kin)**

Bir kişiye kan yoluyla en yakın akrabalık ilişkisinde bulunan kişi ya da kişiler.

**Esaret
(bondage)**

Başka bir insanın kontrolü altında bulunma durumu.
Ayrıca bkz borç esareti.

**Evlat edinme
(adoption)**

Bir çocukla ilgili doğal ebeveynlerin hak ve ödevlerinin sona erdirilmesine ve benzeri hak ve ödevlerin evlat edinen ebeveynlerce üslenilmesine ilişkin yasal süreç (aile hukuku).
Uluslararası hukukta, bu terim teklif edilen anlaşma metninin ne olması gerektiği konusunda tarafların fikir birliğine vardıklarını ifade etmek için benimsemek/kabul etmek anlamında kullanılır.

**Ev sahibi ülke
(host country)**

Bkz 'kabul eden ülke'.

F

Feragat (waiver)

Yasal bir hak ve avantajdan kişinin açıkça veya zımnın kendi isteğiyle vazgeçmesi veya terk etmesi. Göç kanunları, belirli zorunlu durumlarda belirli birtakım yasal koşulların veya kabul edilmeme nedenlerinin uygulanmamasına imkân sağlayarak, uygun bir kurumun belirli bir olayda bir koşuldun muafiyet sağlama konusunda karar verme yetkisine sahip olmasını öngörebilir.

G

**Geçiş Devleti
(State of transit)**

İstihdam Devletine giderken ya da istihdam Devletinden menşei Devlete ya da mutad ikamet Devletine gelirken herhangi bir yolculukta ilgili kişinin içinden geçtiği Devlet (*Madde 6(c), Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1990*).
Ayrıca bkz geçiş ülkesi.

**Geçici göçmen işçiler
(temporary migrant workers)**

Münferit bir işçi ile yapılan iş sözleşmesi, ya da bir şirket ile yapılan hizmet sözleşmesi dahilinde belirli süreler boyunca kabul eden ülkede kalan kalifiye, yarı kalifiye olan ya da kalifiye olmayan işçiler. Sözleşmeli göçmen işçiler olarak da geçer.
Ayrıca bkz kısa süreli göçmen.

**Geçici koruma
(temporary protection)**

Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür.

**Geçiş/transit
(transit)**

İki ya da daha fazla ülke arasında seyahat ederken geçiş esnasında, ya bir sonraki ulaşım sebebiyle ya da uçak değiştirmek veya bir sonraki uçağa ya da başka bir ulaşım aracına geçmek için farklı uzunluklarda gerçekleşen durma.
Ayrıca bkz hareket halindeki mülteciler, transit Devlet.

**Gemi
(vessel)**

Su üstünde devinen (non-deplasman) araçlar ve deniz uçakları dahil, Devletin sahip olduğu ve Devlet tarafından ticari olmayan amaçlarla işletilen savaş gemileri, gemi yardımcı teçhizatı veya diğer gemiler hariç olmak üzere, suda ulaşım için kullanılan veya kullanılma kabiliyetine sahip herhangi bir su aracı (*Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ün 3(b) Maddesi, 2000*).

**Gerçek ve istikrarlı evlilik
(genuine and stable marriage)**

Konsolosluk veya göçmen yetkililerine göre uzun vadeli ve münhasıran sürmesi amacıyla gerçekleştiği için gerçek, kalıcı olması beklendiği için de istikrarlı olduğu tespit edilen evlilik. Birçok Devlet, evliliğin uzun vadeli ve münhasıran sürmesi niyetle gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespit edilememesi halinde, aksine kanıt bulunmadıkça, evliliğin gerçek olduğunu varsaymaktadır.

**Geri dönüş
(repatriation)**

Çeşitli uluslararası hukuki belgelerde öngörülen koşullar çerçevesinde, mülteci veya savaş esirlerinin vatandaşı oldukları ülkeye geri dönme hakkı (1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Protokolleri, 1907 Dördüncü Lahey Sözleşmesi'ne Ek Kara Savaşlarında Kanun ve Teamüllere Saygı Gösterilmesine İlişkin Yönetmelik, insan haklarına ilişkin hukuki belgeler ve uluslararası teamül hukuku). Geri dönüş seçeneği, kişileri alıkoyan güçlerin değil bireyin kişisel bir hakkıdır. Ayrıca, geri dönüş, kişileri alıkoyan güçlerin bu haktan yararlanmaya uygun kişileri (asker ve siviller) serbest bırakma, menşei ülkelerin ise vatandaşlarını kabul etme yükümlülüğünü içermektedir. Terim olarak geri dönüş, uluslararası kriz zamanlarında diplomatik elçiler ve uluslararası yetkililer için de kullanılmaktadır.

Ayrıca bkz 'destekli gönüllü geri dönüş', 'istek dışı geri dönüş', 'dönüş', 'dönüş hakkı' ve 'gönüllü dönüş'.

**Geri gönderme/refulman
(refoulement)**

Bir Devletin, bir kişiyi, hayatı veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı veya ırkı, dini, tabiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü yüzünden zulüm görebileceği veya işkence riskiyle karşı karşıya kalacağı başka bir Devletin topraklarına herhangi bir şekilde geri göndermesi. Refulman, sınırdışı etme, zorla sınır dışı etme, iade etme, sınırda reddetme, ülke toprakları dışında durdurma ve fiziksel dönüş dâhil olmak üzere, kişinin bir Devlete geri dönmesiyle sonuçlanan herhangi bir eylemi kapsamaktadır.

Ayrıca bkz 'zorla sınırdışı', 'sınır dışı', 'zorla dönüş', istek dışı geri dönüş', 'geri göndermeme (non-refulman)', 'zulüm' ve 'dönüş'.

**Geri göndermeme
(non-refoulement)**

*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'*nde öngörülen bu ilkeye göre: “hiçbir Taraf Devlet, bir kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü yüzünden hayatı ve özgürlüğünün tehlikeye gireceği toprakların sınırlarına söz konusu kişiyi hiçbir şekilde sınır dışı etmeyecek veya geri göndermeyecektir ('refouler'). Bu ilke, “içinde bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlike arz ettiğini gösteren makul nedenlerin bulunduğu veya ciddi bir suç işlemiş olmaktan dolayı hakkında kesinleşmiş mahkeme kararı bulunan ve ilgili ülke için tehlike oluşturan kişiler tarafından işletilemez.” (*Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi, 33(1) ve (2) Maddeleri*).

**Geri kabul
(readmission)**

Başka bir Devlete yasadışı giriş yaptığı veya söz konusu Devlette yasadışı şekilde bulunduğu tespit edilen bir kişinin (kendi vatandaşı olan, üçüncü bir ülkenin vatandaşı olan veya vatansız kişiler) bir Devlet tarafından geri kabul edilmesi.

**Geri kabul anlaşması
(readmission agreement)**

Düzensiz durumdaki yabancıların anavatanlarına veya onları geri göndermek isteyen Devlete ulaşmak için üzerinden geçtikleri Devlete geri gönderilmeleri için Devletlerin izlemeleri gereken usulleri öngören anlaşma.

Ayrıca bkz 'anlaşma', 'ikili' ve 'dönüş'.

**Gezgin işçi
(itinerant worker)**

Mutad olarak belirli bir Devlette ikamet eden ancak iş icabı kısa sürelerle başka bir Devlete veya Devletlere seyahat etmesi gereken göçmen işçi (*Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2) Maddesi, 2000*).

Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.

**Giriş damgası
(entry stamp)**

Bir sınır görevlisi tarafından kişinin pasaportuna Devlete giriş tarihi ve yerini belirtmek üzere koyulan işaret.

**Gizli göç
(clandestine migration)**

Göç hukuku kurallarını çiğneyerek, gizli ya da saklı şekilde gerçekleşen göç. Ülke vatandaşı olmayan bir kişinin, ülkeye giriş düzenlemelerini ihlal etmesi; ya da ülkeye yasal olarak giriş yapıp göç düzenlemelerini ihlal edecek şekilde süresini aşarak ülkede kalması durumunda gündeme gelebilir.

Ayrıca bkz düzensiz göçmen, düzensiz göç, düzenli göç, kayıt dışı yabancı.

**Göç
(migration)**

Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir. *Ayrıca bkz 'toplam göç/net göç'.*

**Göç yönetimi
(migration management)**

Özellikle hem Devlet sınırları içerisinde yabancıların girişi ve mevcudiyetini hem de mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere sağlanan korumayı yönetmek üzere, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani bir şekilde yönetmek için çeşitli devlet kurumları ile ulusal bir sistemden oluşan yönetimi tanımlayan terim.

**Göçebe
(nomad)**

Genelde su, gıda veya otlak aramak amacıyla bir yerden başka bir yere göç eden birey (genelde bir grubun mensubu).

**Göçmen
(migrant)**

Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.

**Göçmen akışı
(migrant flow)**

İstihdama erişmek veya belirli bir süre boyunca bir yere yerleşmek amacıyla bir ülkeye veya bir ülkeden giden veya gitme izni bulunan göçmen sayısı.

**Göçmen Kaçakçılığı
(smuggling)**

Doğrudan veya dolaylı olarak, maddi ya da diğer maddi çıkar elde etmek amacıyla, bir kişinin vatandaşı olmadığı ya da daimi olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanması (*Madde 3(a), Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı BM Protokolü 2000*). İnsan ticaretinden farklı olarak göçmen (insan) kaçakçılığında sömürü, zorlama ya da insan hakları ihlali yoktur. *Ayrıca bkz yasadışı giriş, ticaret.*

**Göçmen stoku
(migrant stock)**

Belirli bir zamanda bir ülkede ikamet eden toplam göçmen sayısı.

Göçmen işçi (migrant worker)	Vatandaşı olmadığı bir Devlette ücretli bir faaliyetle iştigal edecek olan, iştigal eden veya iştigal etmiş olan kişi (<i>Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(1) Maddesi, 1990</i>). Ayrıca bkz 'kayıtlı göçmen işçi', 'sınır işçisi', 'gezgin işçi', 'proje bazlı işçi', 'denizci', 'mevsimsel işçi', 'serbest meslek erbabı', 'özel istihdamlı işçi' ve 'kıyıda uzak tesislerde çalışan işçi'.
Göçmen statüsü (immigration status)	Ev sahibi ülkenin göç kanunlarına göre bir göçmene verilen statü.
Göç bölgesi (immigration zone)	Devletlerin göç kanunlarının geçerli olduğu açık deniz alanları ve kara ülkesi (ayrıca "göç bölgesi" (migration zone) olarak anılmaktadır).
Göçün feminenleşmesi (feminization of migration)	Göç olgusu içine gittikçe artan kadın katılımı. Kadınlar artık daha bağımsız bir şekilde hareket etmekte ve bu bağlamda durumları aile içerisindeki konumlarına ya da erkek otoritesi altında olmaya bağlı değildir (tüm göçmenlerin yaklaşık %48'i kadındır).
Gönderen ülke (sending country)	İnsanların yurtdışına daimi veya geçici olarak yerleşmek üzere ayrıldıkları ülke. <i>Ayrıca bkz 'menşei ülke'.</i>
Gönüllü dönüş (voluntary return)	Kişinin hür iradesine göre menşe ülke, transit ülkesi veya üçüncü bir ülkeye destekli veya bağımsız dönüşü. <i>Ayrıca bkz 'destekli gönüllü dönüş', 'zorla dönüş', 'istek dışı geri dönüş', 'dönüş', 'geri dönüş', 'gönüllü geri dönüş'.</i>
Gönüllü geri dönüş (voluntary repatriation)	Kriterlere uygun olan kişilerin menşe ülkelerine tamamen kendi istekleri ile geri dönmeleri. <i>Ayrıca bkz 'destekli gönüllü geri dönüş', 'istek dışı geri dönüş', 'geri dönüş', 'dönüş' ve dönüş hakkı'.</i>

**Gözetleme sistemi
(lookout system)**

Devletlerin, genelde (ama mutlak olarak değil) ülkeye girişinin engellenmesi veya ülkeye varışta tutuklanması gereken kişilerden oluşan resmi listesi. Gözetleme sistemi (ayrıca “izleme listesi” olarak da anılmaktadır), tipik olarak kolluk kuvvetleri, istihbarat ve göç kurumlarının girdi sağladığı kurumlar arası bir projedir. İster bilgisayar ortamında veya kitap halinde olsun, kişilere vize veya Devlete girişine izin verilmesine ilişkin karar verilirken gözetleme listesi rutin olarak konsolosluk ve sınır kontrol yetkilileri tarafından kontrol edilmektedir. *Ayrıca bkz 'biyometrik'.*

**Gözetim altında
Tutma/Alıkoyma
(detention)**

Bir kişinin, hükümet yetkililerince bir yere hapsedilerek hareket özgürlüğünü kısıtlanması. İki tür gözetim altında tutma (alıkoyma) vardır. Cezai gözetim altında tutma (alıkoyma), işlenen suç için ceza verme amacını taşır; idari gözetim altında tutma (alıkoyma), bir başka idari önlemin (sınırdışı etme gibi) uygulanabilmesini garanti altına alır. Ülkelerin çoğunda, düzensiz göçmenler, göç yasalarını ve düzenlemelerini ihlal ettiklerinden ve bu da suç sayılmadığından, idari gözetime (alıkoymaya) tabiidirler. Pek çok ülkede, bir yabancı, mülteci statüsü hakkında ya da ülkeye giriş veya ülkeden gönderilme kararları verilinceye kadar gözetim altında tutulabilmektedir.

**Güvenli menşei ülke
(safe country of origin)**

Hiçbir zaman veya genel olarak mülteci yaratmayan bir ülke güvenli menşei ülke sayılmaktadır. Kabul eden ülkeler, belirli sığınmacı grup ya da kategorilerinin yaptıkları başvuruları seri bir şekilde (esasa ilişkin inceleme yapmadan) güvenli menşei ülke kavramına dayanarak reddedebilmektedirler. *Ayrıca bkz 'menşei ülke' ve 'güvenli üçüncü ülke'.*

**Güvenli bölge
(safe haven)**

“Yaralı ve hasta muharipler veya muharip olmayanlar” ile “savaşlarda yer almayan sivillerin” savaşın etkilerine karşı korunduğu tarafsız bölgeler (*Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1949, 15. Madde*). *Ayrıca bkz 'sığınma'.*

**Güvenli üçüncü ülke
(safe third country)**

Güvenli üçüncü ülke, kabul eden ülkeye göre, menşei ülke dışında, sığınmacının koruma bulduğu veya bulabileceği bir ülkedir. Güvenli üçüncü ülke kavramı (başka yerde koruma/ilk sığınma ilkesi), mülteci statüsünü belirleme prosedürlerine kabul edilme kriteri olarak sıkça kullanılmaktadır. *Ayrıca bkz 'menşei ülke' ve 'kabul eden ülke'.*

H

habeas corpus (latince)

Alıkoyma veya hapiste tutmanın yasallığını test etmek için mahkeme önünde yapılan bir işlem.

**Hareket özgürlüğü/
dolaşım serbestisi
(freedom of movement)**

Bu hak üç temel unsurdan oluşmaktadır: bir ülkenin sınırları içinde hareket özgürlüğü (Md 13 (1) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 1948: “Herkes herhangi bir devletin sınırları dâhilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına haizdir.”), herhangi bir ülkeyi terk özgürlüğü ve kendi ülkesine dönme özgürlüğü (Md.13(2) “Herkes, kendi ülkesi dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine dönmek hakkını haizdir”)

Ayrıca bkz terk etme hakkı ve geri dönme hakkı.

**Hassas gruplar
(vulnerable groups)**

Diğer gruplara kıyasla, çatışma ve kriz zamanlarında ayrımcı uygulamalar, şiddet, doğal ve çevresel felaketler veya ekonomik zorluklarla karşılaşma riski daha yüksek olan herhangi bir grup veya toplumdaki kesimler; çatışma ve kriz dönemlerinde daha fazla risk altında olan (kadınlar, çocuklar veya yaşlılar gibi) toplumsal gruplar ya da kesimler.

**Hedef ülke
(country of destination)**

Göç akınları (yasal ya da yasadışı) için varılacak hedef konumundaki ülke.

**Hile
(fraud)**

Belli bir çıkar elde etmek amacıyla bir gerçeğin yanlış sunulması ya da maddi bir gerçeğin gizlenmesi.

**Hukuki belge
(instrument)**

Sözleşme veya antlaşmalar gibi yazılı resmi veya hukuki belgeler. Bir antlaşmanın onaylanması, kabul edilmesi, tasdik edilmesi veya antlaşmaya katılması halinde, antlaşmanın Devlet açısından bağlayıcılığına rıza gösterildiğini kanıtlayan belgedir.

I

Irk ayrımcılığı (racial discrimination)

Başka bir ırka mensup kişilere karşı ayrımcı veya taciz edici davranışlar. Irk ayrımcılığı, ırk, renk, nesep veya ulusal veya etnik kökene dayanarak, kamu hayatının siyasi, ekonomik, kültürel veya diğer alanlarında temel hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmayı ortadan kaldırmak, sınırlamak veya böyle bir etki yaratmak amacıyla kişilere karşı ayırım yapılması, dışlanmaları, kısıtlanmaları veya tercih edilmeleridir (*1965 Her Tür Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme , 1(1)Maddesi*).

Ayrıca bkz 'ayrımcılık' ve 'yabancı düşmanlığı'.

Irkçılık (racism)

Belirli bir ırkı ve/veya etnik grubu fiziksel ve kültürel özelliklerine dayanarak başkalarından üstün kılan, ekonomik hakimiyet ve kontrol kazandıran ideolojik yapı (inşa). Irkçılık, ırksal üstünlük doktrini veya inancı şeklinde tanımlanabilir. Buna göre, ırkın zekayı, kültürel özellikleri ve ahlaki tavırları belirlediğine inanılmaktadır. Irkçılık, hem ırka dayalı önyargıları hem de ırk ayrımcılığını içermektedir.

Ayrıca bkz 'ırk ayrımcılığı' ve 'yabancı düşmanlığı'.

İ

**İade/suçluların iadesi
(extradition)**

Kendi ülkesi dışında ve diğer ülkenin yargı alanı içerisinde işlediği bir suç nedeniyle sanık ya da hükümlü durumundaki kişinin, genellikle bir antlaşma ya da diğer karşılıklılık düzenlemeleri temelinde mahkemeye çıkarılması ya da cezalandırılması amacıyla resmen teslim edilmesidir.

Ayrıca bkz geri gönderme

**İç göç
(internal migration)**

Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleri. Bu göç, geçici veya daimi olabilir. İç göçmenler, menşei ülke içinde yer değiştirirler, ama yine menşei ülkede kalırlar (örneğin, kırsal alandan şehre göç).

Ayrıca bkz 'fiili (de facto) mülteciler', 'ülkesinde yerinden edilmiş kişiler', 'uluslararası göç', 'kırsaldan kırsala giden göçmenler', 'kırsaldan kente giden göçmenler', 'kentten kırsala giden göçmenler' ve 'kentten kente giden göçmenler'.

**İddia
(claim)**

Mülteci statüsü ya da tazminat hakkı ya da hukuk yargılamasında tazminat talebi gibi bir işlemin yapılması ya da bir hakkın veya faydanın belirlenmesi için bir kamu kurumuna ya da mahkemeye yöneltilen talep.

Ayrıca bkz başvuru.

**İhtiyati tedbir
(injunction)**

Bir fiilin yapılmasını emreden veya engellenmesini isteyen mahkeme emri. İhtiyati tedbir aldırma için, davacının, kanunen herhangi bir açık, yeterli ve tam çözümün bulunmadığını ve bu tedbir alınmadığı takdirde telafi edilemez bir zararın oluşacağını ortaya koyması gereklidir.

**İkametgâh
(domicile)**

Bir kişinin fiziksel olarak bulunduğu ve vatani olarak gördüğü yer; o an için başka bir yerde ikamet ediyor olsa bile, bir kişinin dönmeyi ve kalmayı düşündüğü gerçek, sabit, asıl ve daimi vatani.

Ayrıca bkz ikamet.

**İkamet/ikamet yeri
(residence)**

Belirli bir süre için belirli bir yerde yaşama fiili veya gerçeği; ikametgahtan farklı olarak bir kimsenin yaşadığı yer. İkamet, genelde sadece belirli bir yerin sakini olarak fiziksel var olmayı ifade ederken, ikametgâh genelde hem fiziksel varlığın hem de söz konusu yere yerleşme niyetinin bulunmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, kişiler birden fazla ikamet yerine sahip olurken tek bir ikametgaha sahiptir.

Ayrıca bkz mutad/olağan ikamet yeri' ve 'ikametgâh'.

**İkamet izni
(residence permit)**

Bir Devlet tarafından bir yabancıya verilen ve o yabancının o Devlette yaşama hakkı bulunduğunu teyit eden belge.

Ayrıca bkz 'izin' ve 'ikamet yeri'.

**İkincil göç
(secondary migration)**

Ev sahibi ülkede, mültecinin aslen ikamet ettiği topluluktan ayrılması.

**İlk sığınma ilkesi
(first asylum principle)**

Bir sığınmacının risk altında olmadığı ilk ülkede sığınma talebinde bulunması gerektiğine ilişkin ilke.

**İnandırıcılığın
değerlendirilmesi
(credibility assessment)**

Vize ya başka bir göç statüsü başvurusunda karar verilirken, başvuru sahibinin sunduğu bilgilerin tutarlı ve inandırıcı olup olmadığını tespit için başvurulun adım.

**İnsan hakları
(human rights)**

Kabul edilen çağdaş değerlere göre, insanların yaşadıkları toplum içinde “hak olarak” talep edebilmeleri gereken özgürlükler ve faydalar. Bu haklar, 1948 *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* ve 1966 *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar ile Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeleri'nden oluşan Uluslararası Haklar Beyannamesi'nde yer almakta ve bu çekirdek haklardan hareketle diğer antlaşmalar tarafından geliştirilmiştir (örneğin, Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme, 1979; Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1965). Ayrıca bkz 'temel insan hakları'.*

**İnsan kaçakçısı
(smuggler (of people))**

Kişileri, uluslararası kabul görmüş bir Devlet sınırından yasadışı olarak taşımak için kendileriyle yaptığı anlaşma üzerine hareket ettiren aracı kişi.

Ayrıca bkz göçmen kaçakçılığı, insan ticareti.

İnsan taciri (human trafficker)	<i>Bkz 'tacir'.</i>
İnsancıl hukuk (humanitarian law)	Devletler hukukunda, savaş veya silahlı çatışma zamanlarında özellikle bireylerin korunmasını öngören kurallar.
İnsancıl ilkeler (humanitarian principles)	İnsani faaliyetlerde bulunan bütün oyuncular için geçerli olan ve temeli insan hakları ve insancıl hukuka dayanan ve insani faaliyetlerin bütünlüğünü korumayı amaçlayan etik standartlar. İnsancıl ilkelere, ilk defa 1965'te kabul edilen “ <i>Kızıl Haç ve Kızılay Örgütlerinin Temel İlkeleri'nde</i> açık bir şekilde yer verilmektedir.
İnsan taciri (trafficker, human)	Kandırma, zorlama ve/ya diğer sömürü yollarıyla insanlardan ekonomik ya da başka bir kâr edinmek amacıyla onların hareketini sağlayan aracı kişi. Tacirin niyeti en baştan itibaren (<i>ab initio</i>) kişiyi sömürerek bundan kâr veya avantaj sağlamaktır. <i>Ayrıca bkz sömürü, göçmen kaçakçısı, insan ticareti.</i>
İnsan ticareti (trafficking in persons)	Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidiyle ya da diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, gücünü kötüye kullanma ya da kişinin hassasiyetinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkasına kazanç ya da çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması ya da teslim alınmasıdır. (Madde 3(a), Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretini, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırma İlişkin BM Protokolü, 2000.) <i>Ayrıca bkz kaçırma, zorlama, sömürü, hile, insan kaçakçılığı, insan taciri.</i>
İnsan ticareti mağduru (victim of human trafficking)	İnsan ticareti suçunun mağduru olan kişiler. <i>Ayrıca bkz 'insan taciri' ve 'insan ticareti'.</i>
İnsanlık dışı muamele (inhumane treatment)	Sağlığı veya yaşamı tehlikeye atacak derecede ileri fiziksel veya zihinsel eziyet.
İkincil başvuru sahibi (derivative applicant)	Bir başkasının başvurusu temelinde göçmen statüsü alan kişi, genellikle eş ya da reşit olmamış küçük. <i>Ayrıca bkz çocuk, küçük, de facto eş, aile üyeleri, asıl başvuru sahibi.</i>

**İspat külfeti
(burden of proof)**

Bir tarafın, tartışmalı bir iddiayı ya da suçlamayı kanıtlama yükümlülüğü. Göç bağlamında, yabancı bir ülkeye girmek isteyen yabancı, genellikle ispat külfeti altındadır, yani, yabancı, ülkeye girme hakkı olduğunu ve o Devletin kanunlarına göre kabul edilemez olmadığını kanıtlamalıdır.

**İstek dışı geri dönüş
(involuntary repatriation)**

Kabul eden ülkenin başka bir alternatife yer bırakmayan koşullar yaratmasından dolayı mültecilerin menşei ülkelerine geri dönmeleri. Geri dönüş kişisel bir hak olduğundan (esas olarak Devletlerin egemenlik alanına giren sınırdışı etme hakkının aksine), ister mülteci veya savaş esiri olsun, uygun şartları taşıyan kişilerin ne vatandaşı oldukları Devlet ne de geçici olarak ikamet ettikleri veya alıkondukları Devlet tarafından iradeleri dışında geri dönüşe zorlanmalarının haklı bir gerekçesi yoktur. Çağdaş devletler hukukuna göre, ülkesine geri dönmeyi reddeden mülteciler veya savaş esirleri, özellikle de kendi ülkelerinde siyasi zulüm korkusu söz konusuysa, refülmana karşı korunmalı ve, mümkün ise, kendilerine geçici veya daimi sığınma verilmelidir.

Ayrıca bkz 'zorla sınır dışı', 'sınırdışı', 'zorla dönüş', 'geri gönderme (refülman)', 'geri dönüş', 'gönüllü geri dönüş' ve 'gönüllü dönüş'.

**İstihdam Devleti
(State of employment)**

Duruma göre, göçmen bir işçinin gelir getirici bir etkinlikte ileride bulunacağı, halihazırda bulunduğu ya da bir zamanlar bulunmuş olduğu devlet (*Madde. 6(b), Tüm Göçmen İşçileri ve Aile Bireylerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1990*).

Ayrıca bkz göçmen işçi.

**İtme-çekme faktörleri
(push-pull factors)**

Göç, genelde “itme-çekme modeli”ne göre analiz edilmektedir. Buna göre, insanların ülkeden ayrılmasına neden olan itme faktörleri ile yeni bir ülkeye gitmelerini cazip kılan çekme faktörleri analiz edilmektedir.

**İkili
(bilateral)**

İki taraf ya da iki Devletin ahit olduğu.
Bkz çok taraflı, antlaşma .

**İşkence
(torture)**

Bir kimseye karşı, kendisinden üçünü kişiye dair bilgi ya da itiraf almak, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığundan kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan herhangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak ağır acı veya ıstırap veren eylem. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla birlikte gelen acı veya ıstırap, işkence sayılmaz. (*Madde. 1, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Muamele ya da Cezaya Karşı BM Sözleşmesi, 1984*).
Ayrıca bkz jus cogens (temel norm), işkencenin yasaklanması.

**İşkence yasağı
(prohibition of torture)**

İşkence, çeşitli uluslararası hukuki belgelerce yasaklanmıştır. Bunlar arasında, *1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* (5. Madde), *1948 İnsan Hakları ve Yükümlülüklerine İlişkin Amerikan Bildirgesi* (26. Madde), *BM'nin Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin 1966 Sözleşmesi* (3. Madde) ve çeşitli BM kararları bulunmaktadır. İşkence uluslararası bir suçtur. İşkenceye karşı koruma sağlamak hem Devletler için bir yükümlülük hem de temel bir insan hakkıdır. İşkence yasağı genelde *jus cogens*, yani devletler hukukunun mutlak bir normu olarak görülmektedir.
Ayrıca bkz 'jus cogens', 'temel insan hakları' ve 'işkence'.

**İyi niyet
(good faith)**

İnancın veya amacın dürüstlüğüne işaret eden, aldatma veya insafsız avantaj sağlama niyetinin bulunmadığı ruh hali.
Ayrıca bkz 'bona fide'.

**İyi niyet
(bona fide (latince))**

Hile ya da kandırma olmadan, “iyi niyetle”, samimi bir şekilde.
Ayrıca bkz mala fide (kötü niyet).

**İyi niyetli başvuru sahibi
(bona fide applicant)**

Ülkeye samimi olarak yasal bir amaç için girmek isteyen kişi.

**İzin
(permit)**

Genelde bir devlet kurumu tarafından verilen, bir şeyin varolması veya bir kişinin belirli fiileri veya hizmetleri gerçekleştirmesine izin veren belge. Göç bağlamında, ikamet izinlerine veya çalışma izinlerine sık sık atıfta bulunmaktadır.
Ayrıca bkz 'ikamet izni' 'vize' 'çalışma izni'.

**İzleme listesi
(watch list)**

Bkz 'gözetleme sistemi'.

J***jus cogens*** (latince)

Münferit tarafların iradesine bakılmaksızın, bağlayıcılığı bakımından mutlak olan hukuk kuralı. Genel devletler hukukundaki mutlak normlar (*juscogens*), Devletlerden oluşan uluslararası toplum tarafından bütünüyle kabul edilen, herhangi bir istisnaya izin vermeyen ve ancak benzer bir özellik taşıyan başka bir genel devletler hukuku normu ile değiştirilebilen normlardır (*Antlaşmalar Hukukuna İlişkin Viyana Sözleşmesi, 53. Madde, 1969*). Örneğin, işkence yasağı böyle bir normdur.

jus sanguinis (latince)

Bir çocuğun, doğduğu yer farketmeksizin, tabiiyetinin anne babasının tabiiyetine göre belirlenmesi kuralı. Ayrıca bkz '*jus soli*'.

jus soli (latince)

Bir çocuğun tabiiyetinin doğduğu yere göre belirlenmesi kuralı (tabiiyetin anne babadan geçebilmesinin yanı sıra). Ayrıca bkz '*jus sanguinis*'.

K

Kabul edilmeme nedenleri (grounds of inadmissibility)

Göç kanunları veya yönetmeliklerinde tanımlandığı üzere, yabancıların bir Devlete girişine izin verilmemesinin nedenleri. Bir kişi vize veya diğer bir göçmenlik statüsü almaya uygun olsa da, kabul edilmeme nedenlerinden bir tanesi geçerli ise, kendisine vize veya diğer statü verilmez. Genelde, seyahat belgesi bulunmayan, sabıka kaydı olan, halk sağlığı veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu düşünülen, daha önce sınırdışı edilmiş olan kişiler gibi istenmeyen yabancıların girişini engellemek amacıyla kabul edilmeme nedenleri oluşturulmaktadır.

Ayrıca bkz feragat

Kabul eden ülke (receiving country)

Varış ülkesi veya üçüncü ülkeler. Geri dönüş durumunda ise menşe ülkeyi de ifade etmektedir. Hükümet, bakanlık veya meclis kararı doğrultusunda, yıllık olarak belirli sayıda mülteci ve göçmen almayı kabul eden ülke.

Ayrıca bkz 'varış ülkesi', 'menşei ülke' ve 'üçüncü ülke'.

Kabul merkezi (reception centre)

Bkz 'bekletme merkezi'.

Kaçırma (abduction)

Kuvvet ya da hileli ikna yöntemi kullanarak bir kimsenin bir yere götürülmesi

Ayrıca bkz insan kaçırma, insan ticareti.

Kadınlara karşı şiddet (violence against women)

İster özel hayatta ister kamusal hayatta olsun, kadınlara yönelik fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ya da mağduriyete neden olan veya neden olması kuvvetle muhtemel eylemler ve bu eylemlere ilişkin tehditler, baskı ve özgürlükten keyfi olarak mahrum bırakma dahil, cinsel temelli her türlü şiddet eylemi (*Kadınlara Karşı Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, 1. Madde, 1993*).

Kalış iznini aşmak (overstay)

Bir ülkenin verdiği giriş izni süresini aşmak. Ayrıca, bazen isim olarak da kullanılmaktadır. Örneğin, “kayıtdışı yabancı nüfusu, kalış iznini aşanlar ile yasadışı giriş yapanlardan oluşmaktadır”.

Ayrıca bkz 'düzensiz göçmen' ve 'kayıtdışı yabancı'.

**Kandırma
(deception)**

Göç bağlamında, bu terim yalnızca yanlış ya da asılsız bilgi anlamına değil, aynı zamanda göçmenin bilgi azlığından çıkar sağlayarak kasıtlı olarak suistimal edilmesi anlamına da gelir.

**Kapasite oluşturma
(capacity building)**

Hükümetlerin ve sivil toplumun bilgilerini, becerilerini ve tutumlarını güçlendirerek kapasitelerini oluşturmak. Kapasite oluşturma doğrudan proje tasarımı ve bir hükümet ortağıyla uygulama şeklinde olabileceği gibi, bazen de ilgili yetkililer tarafından diyalog geliştirmeyi hedefleyen ikili ya da çok taraflı bir gündemin kolaylaştırılması şeklinde de olabilir. Bütün durumlarda, kapasite oluşturma yönetim uygulamalarında genel olarak kabul edilebilir karşılaştırma noktalarının oluşturulmasını amaçlar.

**Kalifiye vatandaş
(qualified national)**

Menşei ülkesi veya bölgesinde ihtiyaç duyulan belirli mesleki becerilere sahip olan göç etmiş vatandaşlar.
Ayrıca bkz 'kalifiye göçmen'.

**Karantina
(quarantine)**

Sari veya bulaşıcı bir hastalığı olan kişi veya hayvanların geçici olarak tecrit edilmesi.

**Karar verme/hüküm
(adjudication)**

Göç bağlamı içerisinde, bir başvuru sahibinin talep ettiği vize, mülteci statüsü ya da diğer göçmenlik statülerinden birisine uygun olup olmadığına dair alınan karar.

**Karar mercii
(adjudicator)**

Kanunen karar verme yetkisi verilmiş olan devlet yetkilisini tanımlamaya yönelik genel terim.

**Karbon dioksit sensörleri
(carbon dioxide sensors)**

Kapalı bir konteynerin içinde (vagon ya da kamyon kasası gibi) karbondioksit bulunup bulunmadığını tespit etmek için kullanılan (sabit ya da taşınabilir) teçhizat. Bu sensörler kişilerin gizli bir şekilde sınırdan geçirilmek üzere taşınıp taşınmadıklarını tespit etmek için kullanılır.
Ayrıca bkz sensörler.

**Karışık akışlar
(mixed flows)**

İçinde mülteciler, sığınmacılar, ekonomik göçmenler ve diğer göçmenlerin bulunduğu karmaşık nüfus hareketleri.

**Kayıt dışı/belgesiz yabancı
(undocumented alien)**

Uygun belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapan veya ülkede kalan yabancılar. Buna: (a) ülkeye giriş yapmak için yasal belgelere sahip olmamasına rağmen gizlice giriş yapmayı başaran kişiler; (b) sahte belgeler kullanarak ülkeye giriş yapan kişiler; (c) yasal belgelerle giriş yaptıktan sonra, izin verilen süreyi aşarak veya giriş şartlarını ihlal ederek izin almadan ülkede kalan kişiler.

Ayrıca bkz 'yasadışı giriş' ve 'düzensiz göç'.

**Kayıt dışı (belgesiz) göçmen
işçiler/ düzensiz durumdaki
göçmen işçiler
(undocumented migrant
workers/migrant workers in an
irregular situation)**

Bir Devlete giriş yapmalarına, söz konusu Devlette kalmalarına ve çalışmalarına izin verilmeyen göçmen işçiler veya onların aile fertleri.

Ayrıca bkz 'kayıtlı/belgeli göçmen işçiler' ve 'göçmen işçi'.

**Kayıt dışı/belgesiz
göçmen işçiler
(non-documented migrant
workers)**

Bkz 'kayıt dışı/belgesiz (undocumented) göçmen işçiler'.

**Kayıtlı/belgeli göçmen
(documented migrant)**

Bir ülkeye yasal olarak giriş yapmış ve kabul kriterlerine uygun bir şekilde ülkede kalan göçmen.

**Kayıtlı/belgeli göçmen işçi
(documented migrant worker)**

İlgili devlet hukuku ve o devletin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca çalıştığı ülkeye girme, orada kalma ve ücretli aktivitelerde bulunma izni olan göçmen işçi ya da aile üyeleri (1990, *Tüm Göçmen İşçileri ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme*).

Ayrıca bkz kayıtlı/ belgeli göçmen, göçmen işçi, kayıt dışı/belgesiz yabancı, kayıt dışı/belgesiz göçmen işçiler.

**Kentten kırsala giden göçmenler
(urban-rural migrants)**

“Yeni bir yerleşim” amacıyla veya daha önce kırsaldan kente göç etmiş olanların tersine göçlerinden dolayı kentsel alanlardan kırsal alanlara göç eden iç göçmenler.

Ayrıca bkz 'iç göç'.

**Kentten kente giden göçmenler
(urban-urban migrants)**

Genellikle istihdam amacıyla, bir kentsel alandan başka bir kentsel alana hareket eden iç göçmenler.

Ayrıca bkz 'iç göç'.

Keyfi (arbitrary)	Adaletsizlik, tahmin edilemezlik, mantıksızlık , kaprislilik kavramları ile ilgili olarak, makul olmayan bir tarzda.
Kırsaldan kırsala göçmenler (rural-rural migrants)	Bir kırsal alandan başka bir kırsal alana göç eden iç göçmenler. <i>Ayrıca bkz 'iç göç'.</i>
Kırsaldan kente göçmenler (rural-urban migrants)	Kırsal alanlardan kentsel alanlara göç eden iç göçmenler. <i>Ayrıca bkz 'iç göç'.</i>
Kıyıdan uzak tesislerde çalışan işçi (worker on an offshore installation)	Vatandaşı olmadığı bir Devletin yetki alanına giren kıyıdan uzak bir tesiste çalışan göçmen işçi (<i>Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2)(d) Maddesi, 1990</i>) <i>Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.</i>
Kimlik belgesi (identity document)	Belgeyi taşıyan kişinin kimliğini ortaya koyan belge. <i>Ayrıca bkz 'pasaport ve 'seyahat belgeleri'.</i>
Kimlik belgesi (certificate of identity)	Kişinin ülkeye girişini ya da ülkeden çıkışını kolaylaştırmak için hükümetin kendisine verdiği (pasaport dışındaki) belge. <i>Ayrıca bkz seyahat belgeleri.</i>
Kitlesel/toplu göç (mass/collective migration)	Yüksek sayılarda ani insan hareketi. <i>Ayrıca bkz 'münferit göç' ve 'akın'.</i>
Kolaylaştırılmış göç (facilitated migration)	Seyahat etmeyi daha kolay ve uygun hale getirerek meşru göçü desteklemek ve teşvik etmek. Bu kolaylaştırma vize başvuru sürecinin daha etkin hale getirilmesi ya da etkin ve yeterince personelin görev yaptığı yolcu denetim usülleri gibi önlemleri içerebilmektedir.
Kontrol noktası (checkpoint)	Ülkeye girmek isteyen kişilerin kontrol ve gümrük işlemleri için sınır yetkilileri tarafından durdurulduğu yer (kara sınırında, havalimanında ya da deniz limanında). <i>Ayrıca bkz sınır, sınır kontrolü, sınır yetkilileri.</i>
Konsolosluk işlevleri (consular functions)	Kabul eden devlet içinde gönderen devletin çıkarlarının ve vatandaşlarının korunması; gönderen devlet ile kabul eden Devlet arasındaki ticari, ekonomik, kültürel ve bilimsel ilişkilerin daha da geliştirilmesi gibi amaçları içerir. <i>(Madde.5, 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi).</i>

**Konsolosluk memurları
(consular officers)**

Vize ve ikamet konularında Devleti yurtdışında temsil eden hükümet yetkilileri.

1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesinin 1(d). Maddesine göre, konsolosluk memuru “konsolosluk biriminin başındaki kişi de dâhil olmak üzere, konsolosluk işlevlerini uygulama yetkisi verilmiş kişi” dir.

Ayrıca bkz konsolosluk işlevleri

**Konsolosluk koruması
(consular protection)**

Yurtdışındaki vatandaşlara yardım etmeyi ve onların yerel mahkemeler önünde haklarının ve çıkarlarının korunmasına yardımcı olmayı amaçlayan konsolosluk işlevleri. Özellikle, tutuklu bulunan ya da hapiste olan ya da davası sonuçlanıncaya kadar gözaltında tutulan veya başka herhangi bir şekilde alıkonulan göçmenlere sağlanan koruma. Bu durumdaki göçmenler, konsolosluk birimleriyle temas kurma hakları konusunda gecikmeden bilgilendirilmelidirler.

**Konsolosluk öncesi destek
hizmetleri
(pre) consular support services)**

Başvurunun teslim edilmesinden önce hükümetlere ve göçmenlere vize başvurularını kolaylaştırmada yardımcı olan hizmetler. Bu hizmetler şu hususları içerebilir: vize başvuru formlarının tamamlanması ve doldurulmasında yardım; vize başvurusu için destekleyici belge toplanmasında yardım; yasal, eğitim ve çalışma ile ilgili evrakların doğrulanması; belgelerin tercüme edilmesi.

**Kovuşturma
(prosecution)**

Suç isnat edilen bir kişinin yargılandığı cezai takibat.

**Koruma
(protection)**

İlgili hukuk dallarının (İnsan Hakları Hukuku, Uluslararası İnsancıl Hukuku, Göç Hukuku ve Mülteci Hukuku) ruhu ve lafzına uygun olarak bireysel haklara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bütün faaliyetler.

**Kota
(quota)**

Nicelik açısından getirilen kısıtlama. Göç bağlamında, bir çok ülke her yıl ülkeye giriş izni verilen göçmen sayısı konusunda bir kota veya üst sınır uygulamaktadır.

Kölelik (slavery)	Üzerinde sahiplik hakkına ilişkin her türlü ya da tüm yetkilerin uygulandığı kişinin statüsü ya da durumu (<i>Madde 1, 1953 Protokolü ile değiştirildiği şekliyle 1926 tarihli Kölelik Sözleşmesi</i>). Kölelik, bir başkasının hayatı üzerindeki sahiplik ya da kontrol unsuru, zorlama ve hareketlerin kısıtlanması ile bir kişinin işverenini terk etme ya da değiştirme özgürlüğünün olmadığı durumlarda (geleneksel kölelik (eşya), borçlandırma suretiyle çalıştırma, serflik, zorla çalıştırma ve ayinsel ya da dinsel kölelik gibi) ortaya çıkar. <i>Ayrıca bkz borçlandırarak çalıştırma ,çocuk işçiliği, çocuk işçiliğinin en kötü şekilleri.</i>
Küçük (minor)	İlgili ülkenin kanunlarına göre reşit olmayan, belirli medeni ve siyasi haklarını kullanmaya henüz ehil olmayan kişi. <i>Ayrıca bkz 'çocuk'.</i>
Kültürel uyum (acculturation)	Belirli bir kültürden gelen kişilerin, grupların ya da sınıfların yabancı bir kültürün (fikirleri, söylemleri, değerleri, normları, davranışları, kurumları) unsurlarını aşamalı olarak benimsemesi.Kısmi ya da tam uyum, göç ve ticari ilişkiler aracılığıyla farklı kültürler arasındaki temas ve etkileşimden kaynaklanır.
Kültürel oryantasyon (cultural orientation)	Ev sahibi ülke hakkında bilgi edinmek isteyen göçmenlere sunulan eğitim kursları.
Kölelik (servitude)	<i>Bkz 'borçlandırma' ve 'kölelik'.</i>
Kısa süreli göçmen (short-term migrant)	Dinlenme, tatil, arkadaş ya da akraba ziyareti, iş veya tıbbi tedavi amaçlarıyla gerçekleşen hareketler dışında, en az üç aylığına ama bir yıldan az olmak üzere, kendi olağan ikamet yeri dışında başka bir ülkeye giden kişi. Uluslararası göç istatistikleri açısından, kısa süreli göçmenlerin olağan ikamet ülkesi, orada yaşadıkları süre boyunca, hedef ülke olarak kabul edilir. <i>Ayrıca bkz uzun süreli göçmen, daimi yerleşimciler, geçici göçmen işçiler, geçiş yapan kişiler.</i>
Kalifiye göçmen (skilled migrant)	Becerileri nedeniyle, ev sahibi ülkeye kabul ile ilgili olarak kendisine genellikle ayrıcalıklı muamele gösterilen göçmen işçi (bu nedenle kalış süresi, istihdamın değiştirilmesi ve aile birleşimi konularında daha az kısıtlamaya tabii olan kişi). <i>Ayrıca bkz kalifiye vatandaşı.</i>

L

Laissez-passe
(laissez-passer)

Resmi seyahatler için BM tarafından kendi çalışanlarına verilen bir seyahat belgesi (diğer Devletler tarafından da geçerli bir seyahat belgesi olarak tanınmakta ve kabul edilmektedir) (*Birleşmiş Milletler'e Tanınan İmtiyaz ve Dokunulmazlıklara İlişkin Genel Sözleşme, 1946*).

M

<i>mala fide</i> (latince)	Kötü niyetle; yanıltma veya aldatma taşıyan. <i>Ayrıca bkz 'bona fide'.</i>
Mahkeme kararı (judgement)	Mahkemenin yasama veya yürütme faaliyetlerinin anayasaya veya hukuka aykırı olduğuna hükmetme yetkisi; bir mahkemenin alt mahkemenin veya idari organın ulaştığı fiili veya hukuki bulguları denetlemesi.
Menşei Devlet (State of origin)	İlgili kişinin vatandaşı olduğu Devlet (<i>Madde 6(a), Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Bireylerinin Haklarının Korunmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme, 1990</i>). <i>Ayrıca bkz menşe ülke.</i>
Menşei ülke (country of origin)	Göç akınlarının (yasal ya da yasadışı) kaynağı durumundaki ülke. <i>Ayrıca bkz menşei devlet.</i>
Meşru (legitimate)	Gerçek, geçerli veya yasal olan. Örneğin, yasal bir göçmenin meşru bir niyetle göç kanunlarına uygun olarak ve meşru seyahat belgeleri ibraz ederek ülkeye giriş yapması. <i>Ayrıca bkz 'iyi niyetli (bona fide)'.</i>
Mevsimsel işçi (seasonal worker)	İşi mevsimsel koşullara bağlı olan ve bu işte yılın sadece belirli dönemlerinde çalışan göçmen işçi (<i>Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2)(b) Maddesi, 1990</i>). <i>Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.</i>
Milletler hukuku (law of nations)	<i>Bkz 'devletler hukuku'.</i>
Mülakat (interview)	Bir kişi hakkında bilgi toplamak ve kişisel özelliklerini tespit etmek için söz konusu kişiyi sorgulama veya onunla konuşma süreci. Mülakat, mülteci statüsü veya başka bir statü için yapılan başvurunun karara bağlanması için atılan yaygın bir adımdır. <i>Ayrıca bkz 'karar mercii', 'başvuru' ve 'ikincil inceleme'.</i>
Mutad ikamet yeri (place of habitual residence)	<i>Bkz 'mutad/olağan ikamet yeri'.</i>

**Medeni ve siyasi haklar
(civil and political rights)**

1966 Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi' nde geçen farklı hakları genel olarak tanımlamakta kullanılır, (örneğin, kendi kaderini tayin, doğal refahın ve kaynakların özgürce kullanımı, ayrımcılık yapmama; kadın erkek eşitliği; yaşam hakkı; işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele veya cezaya karşı koruma; esaretten ve kölelikten korunma; keyfi tutuklama ve alıkoymaya karşı korunma; ülke içinde hareket özgürlüğü hakları; kişi özgürlüğü ve güvenliği; mahkemeler önünde eşitlik; ceza yargılamasında tarafsız bir mahkeme önünde adil yargılanma ve kamuya açık duruşma hakkı, geçmişe dönük cezai sorumluluğun yasaklanması; özel hayatın, aile hayatının, evin ya da yazışmaların gizliliği; düşünce, vicdan ve din özgürlüğü; ifade özgürlüğü; barışçıl toplanma hakkı; örgütlenme özgürlüğü ve kamusal işlere katılım hakkı gibi).

**Mutat/olağan ikamet ülkesi
(country of habitual/
usual residence)**

Bir kişinin yaşadığı ülke, yani gündelik zamanını normalde geçirdiği, yaşadığı bir yerinin bulunduğu ülke. Eğlence, tatil, arkadaş ve aile ziyareti, iş ziyareti, tıbbi tedavi ya da dinsel sebepli hac amaçlı geçici yurtdışı seyahatler, bir kişinin ikamet ettiği ülkeyi değiştirmez.

Ayrıca bkz ikamet.

**Mutad/olağan ikamet
(habitual/usual residence)**

Bir ülke içinde kişinin yaşadığı ve normalde dinlenmek üzere gününü geçirdiği yer.

Ayrıca bkz 'mutad/olağan ikamet ülkesi' ve 'ikametgâh'.

**Mülteci (BMMYK'nın tanıdığı)
(refugee (mandate))**

BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması farketmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi.

Ayrıca bkz 'mülteci (tanınmış)'.

**Mülteci statüsünün belirlenmesi
(refugee status determination)**

İç hukuk ve devletler hukukuna göre bir kişinin mülteci olarak tanınıp tanınmamasına karar verilen (ve BMMYK ve/veya Devletler tarafından gerçekleştirilen) süreç.

**Mülteci (tanınmış)
(refugee (recognized))**

“İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve, söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi). Ayrıca bkz 'sığınmacı', 'fıilen (de facto) mülteci', 'ülke dışında yerinden edilmiş kişiler', dolaşım halindeki mülteciler' ve 'transit halindeki mülteciler'.

**Muhatap/davalı
(respondent)**

Bir özel hukuk davasında dilekçede belirtilen şikayete karşılık cevap vermesi gereken kişi. Ayrıca bkz 'davalı' ve 'davacı'.

N

**Nakliye
(conveyance)**

Bir kişiyi bir devletten diğerine taşımak için kullanılacak herhangi bir uçak, gemi, tren, otomobil ya da başka bir taşıt veya deniz aracı.
Ayrıca bkz taşıyıcı.

**Net göç
(net migration)**

Bkz 'toplam göç'.

**Nüfusun yerinden edilmesi
(population displacement)**

Bkz 'yerinden edilme'.

O - Ö

**Ombudsman
(ombudsman)**

Vatandaşların hükümet hakkındaki şikayetlerini almak, araştırmak ve bildirmekle görevlendirilen yetkili (bazı ülkelerin yargı yetkisine göre göç meseleleri ile de ilgilenir).

**Onaylama
(ratification)**

Onaylama, bir antlaşmanın “kabul edilmesi” veya “tasdik edilmesini” ifade etmektedir. Uluslararası bağlamda onaylama, “Devletlerin, uluslararası zeminde bir antlaşmanın bağlayıcılığına rıza gösterdiği uluslararası fiile verilen isimdir” (Antlaşmalar Hukukuna İlişkin 1969 Viyana Sözleşmesi, 2(1)(b) Maddesi). Bir Devletin rızasını tesis eden onaylama belgeleri, Taraf Devletler arasında değiş tokuş yapıldığı, emanetçiye tevdi edildiği veya, öyle kabul edilmişse, Taraf Devletlere veya emanetçiye tebliğ edildiği tarihten itibaren geçerlilik kazanmaktadır (16. Madde). Ulusal bağlamda ise, Devletin bir antlaşmada öngörülen yükümlülükleri kabul ettiğini ortaya koyan süreci ifade etmektedir. Birçok Devletin Anayasasında, hükümetlerin bir antlaşmanın bağlayıcılığını kabul etmeden önce izlemeleri gereken usuller öngörülmüştür.

Ayrıca bkz 'hukuki belge', 'antlaşmaya çekince koymak' ve 'antlaşma'.

**Organize suç
(organized crime)**

Merkezi bir birlik tarafından koordine ve kontrol edilen yaygın suç faaliyetleri.

Ayrıca bkz 'göçmen kaçakçılığı' ve 'insan ticareti'.

**Özel istihdamlı işçi
(specified-employment worker)**

(i) Sınırlı ve belirli bir süre için işvereni tarafından belirli bir işi ya da görevi yerine getirmesi için istihdam ülkesine gönderilen; ya da (ii) sınırlı ve belirli bir süre için mesleki, ticari, teknik ya da başka bir yüksek uzmanlık becerisi gerektiren bir işte çalışan; ya da (iii) istihdam ülkesindeki işverenin isteği üzerine sınırlı ve belirli bir süre için doğası gereği geçici ya da kısa olan bir işte çalışan; ve istihdam ülkesinden ya izin verilen kalış süresinin bitmesinden sonra veya belirli iş ya da görevde artık bulunmadığından ya da o işte artık çalışmadığından bu sürenin bitmesinden önce ülkeden çıkması gereken göçmen işçi (Madde. 2 (2) (g), *Tüm Göçmen İşçileri ve Aile Bireylerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 1990*).

Ayrıca bkz göçmen işçi

P

Palermo Protokolleri (Palermo Protocols)

Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşme'ye (2000) ek protokoller: Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol; İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesi, Ortadan Kaldırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol; Yasadışı Ateşli Silahlar, Mühimmat ve İlgili Malzemelerin Üretimi ve Ticaretine Karşı Protokol.

Para havaleleleri (remittances)

Vatandaş olmayanların kazandıkları veya edindikleri ve menşe ülkelerine gönderdikleri paralar.

Pasaport (passport)

Bir kişinin belgeyi veren Devletin vatandaşı olduğunu tespit eden, Devlet tarafından verilen belge. Bu belge, pasaport sahibinin ilgili Devlete tekrar dönme hakkının kanıtıdır. Batı geleneklerine göre, pasaportlar yurtiçinde kimlik belgesi olarak değil, yurtdışına seyahat etmek amacıyla kullanılmıştır. Pasaport, tabiiyeti belgeleyen sertifika veya kanıt olarak uluslararası düzeyde kabul edilen belgedir. Ancak, sadece varışta (*prima facie*) kanıt değeri taşımaktadır.

Ayrıca bkz 'kimlik belgesi' ve 'seyahat belgeleri'.

***persona non grata* (latince)**

“İstenmeyen kişi”. İstenmeyen veya arzu edilmeyen kişi. Diplomatik bağlamda, ev sahibi ülke tarafından reddedilen kişi.

Politika (policy)

Bir hükümetin kamu işlerinin yönetiminde izlediği genel ilkeler.

***pro bono* (latince)**

“Kamu yararı için”. Özellikle kamu yararı adına sağlanan ücretsiz yasal hizmetler.

Proje bazlı işçi (project-tied worker)

Kişinin işvereni tarafından belirli bir Devlette gerçekleştirilen bir proje için belirli bir süreyle ve sadece söz konusu projede çalışmak üzere istihdam amacıyla ilgili Devlete girişine izin verilen göçmen işçi (*Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2)(f) Maddesi, 1990*).

Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.

***prima facie* (latince)**

Varışta; ilk görünüşte, ancak daha fazla kanıt veya bilgi gerektiren. Göç bağlamında, göçmen statüsü için yapılan başvuru, varışta (*prima facie*) temel şartların karşılanıp karşılanmadığını tespit etmek için ön incelemeye tabi tutulabilir (genelde, mali yardım veya çalışma izni almada koşuldur).

R**Refakatsiz küçükler
(unaccompanied minors)**

Reşit olmayan ve anne babaları, vasi veya kanunen veya geleneklere göre onlardan sorumlu başka bir yetişkinin refakat etmediği çocuklar. Belgesiz yetişkin yabancılara uygulanan gözaltı veya diğer uygulamalar çocuklar için uygun olmayabileceği için, refakatsiz çocuklar sınır kontrol yetkilileri için özel birtakım zorluklar yaratmaktadırlar.

Ayrıca bkz 'çocuk' ve 'küçük'.

**Reddedilen aday
(rejected candidate)**

İlgili ülkeye göç için geçerli kriterleri yerine getirmediği için seçim komisyonu tarafından reddedilen başvuru sahibi.

S

Sağlık (health)

Sadece herhangi bir hastalığın veya rahatsızlığın bulunmaması değil, fiziksel, zihinsel ve soysal olarak bütünüyle iyi olma hali.

Sağlık değerlendirmesi (health assessment)

Göç bağlamında, hem nüfus hareketlerinin kabul eden ülkenin kamu sağlığı üzerindeki etkisini azaltmak ve daha iyi yönetmek hem de sağlık durumlarını ve tıbbi kayıtları tespit ederek ve etkin maliyetle yöneterek göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmak. Yardım gören göçmenlerin ülkelerinden ayrılmadan önce sağlık değerlendirmesinden geçmeleri, tedavi edilmediği takdirde göçmenin sağlık durumu ve/veya ev sahibi toplumların halk sağlığını olumsuz etkileyebilecek önleyici ve tedavi edici müdahalelerde bulunma olanağını sağlar.

Sahte evrak (fraudulent document)

Bir Devlet adına seyahat ya da kimlik belgelerini çıkarmaya yetkili bir kişi ya da kurum dışında birileri tarafından maddi bir şekilde sahte olarak seyahat ya da kimlik belgelerinin hazırlanması ya da değiştirilmesi ya da uygun olmayan şekilde, yanlış yorumlama, yolsuzluk, baskı ya da diğer hukuk dışı bir yöntem aracılığıyla bu belgelerin çıkarılması elde edilmesi ya da belgelerin gerçek sahibi dışında bir kişi tarafından kullanılması.

(Madde. 3(c), BM Sınır aşan Organize Suçla Mücadeleye ilişkin Sözleşmesini tamamlayan Göçmenlerin Kara, Deniz ve Hava yoluyla Kaçakçılığının Yapılmasına Karşı BM Protokolü.

Bkz kimlik belgesi, seyahat belgeleri.

Schengen Anlaşması (Schengen Agreement)

Avrupa'da kara, deniz ve havaalanı sınırlarında kontrol yapılmaksızın serbest bir dolaşım bölgesi oluşturmak amacıyla 1985'te hükümetler arasında imzalanan anlaşma. Üye Devletlerin dış sınırlarında vize kontrollerinin koordinasyonu gibi iç güvenliği sağlamaya yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Schengen Anlaşması her ne kadar Avrupa Birliği (AB) bağlamı dışında oluşturulmuş olsa da 1997 Amsterdam Antlaşması'yla Avrupa Toplulukları /Avrupa Birliği kapsamına girmiştir.

**Serbest meslek erbabı
(self-employed worker)**

İş akdine bağlı bir çalışma dışında gelir getirici bir işle iştigal eden ve normalde ya tek başına ya da aile fertleriyle birlikte geçimini sağlayan göçmen işçi. Ayrıca, istihdam eden Devletin mevzuatı ya da ikili veya çok taraflı anlaşmalarca serbest meslek erbabı olarak tanınan diğer göçmen işçiler (Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(2)(h) Maddesi, 1990).
Ayrıca bkz 'göçmen işçi'.

**Sensörler
(sensors)**

İnsanların hareketini veya varlığını algılayan özel tasarımı teçhizat. Buna hareket sensörleri ve karbon dioksit sensörleri de dahildir. Bazı sensörlerin insan eliyle işletilmesi gerekirken, bazı sensörler sınır hattındaki ücra noktalara yerleştirilmekte ve bu noktalardan sınır kontrol tesislerine bilgi iletilmektedir.
Ayrıca bkz 'karbon dioksit sensörler'.

**Seyahat belgeleri
(travel documents)**

Bir başka ülkeye girmek için kimlik kanıtı olarak kabul edilen tüm belgelerin genel adı. En sık kullanılan seyahat belgeleri pasaportlar ve vizelerdir. Ayrıca bazı Devletler bazı kimlik kartlarını ya da başka belgeleri de kabul ederler. *Ayrıca bkz kimlik belgesi, pasaport, vize.*

**Sığınmacılar
(asylum seekers)**

İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terketmek zorundadırlar, ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınırdışı edilebilirler.
Bkz yabancı, başvuru, mülteci, sığınma hakkı.

**Sığınma hakkı
(right of asylum)**

İki anlamda kullanılan genel bir terimdir: sığınma verme hakkı (Devletler, topraklarında bulunan kişilere kendi takdirine göre sığınma hakkı verebilir) ve sığınma kazanma hakkı (sığınma talep edilen Devlet veya takipçi Devletin bu hakkın kazanılması) anlamlarında kullanılmaktadır.
Ayrıca bkz 'sığınma'.

**Sınırdışı emri
(expulsion order)**

Bir Devletin vatandaşı olmayan bir kişiye yönelik olarak o kişinin o Devlet topraklarında kalmasının yasaklandığını bildiren talimat. Bu talimat ya şahsın devlet topraklarına yasadışı şekilde giriş yapmış olması ya da devlet topraklarında daha fazla kalmasına izin verilmemiş olması halinde verilir. Bu talimata genellikle ihtiyaç olması halinde sınırdışı işleminin zorla (deportation) ifa edileceğine yönelik bir bildirim eklenir.

Bkz zorla sınır dışı, sınırdışı.

**Sınır/hudut
(frontier)**

Bkz hudut.

**Sınır/hudut
(border)**

Bir devletin kara ülkesini ya da deniz alanlarını başka devletinkinden ayıran çizgi.

**Sınır/hudut işçisi
(frontier worker)**

Mutad ikametini komşu bir ülkede tutan ve normalde normal olarak her gün ya da en azından haftada bir gün buraya dönen göçmen işçi.

(Md. 2(2) (a), Tüm Göçmen İşçileri ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Özleşme, 1990).

Ayrıca bkz göçmen işçi.

**Sınır kontrolü
(border control)**

Bir Devletin, egemenliğini kullanarak, ülkesine insanların girişini düzenlemesi.

Ayrıca bkz sınır yönetimi.

**Sınır yönetimi
(border management)**

İş adamlarının, turistlerin, göçmenlerin, mültecilerin ülkeye izinli giriş-çıkışlarını kolaylaştırma ve belirli bir ülkeye yabancıların yasadışı yollarla girişini tespit etme ve engelleme. Sınır yönetimi kapsamında alınan önlemler Devletler tarafından tatbik edilen vize gerekliliklerini, düzensiz yabancıları ülkeye getiren nakliye şirketlerine uygulanan taşımacılık yaptırımlarını ve denizde durdurma uygulamalarını içerir. Uluslararası standartlar, meşru amaçlarla gelen yolcuların ülkeye girişini kolaylaştırmak ile uygun olmayan gerekçelerle ya da geçersiz belgelerle gelen yolcuların ülkeye girişini engellemek arasında denge tutturmayı gerektirmektedir.

Ayrıca bkz sınır kontrolü.

**Sınır yetkilileri
(border officials)**

Birincil görevi sınırı korumak ve Devletin göç (ve muhtemelen gümrük) hukukunu uygulamak olan yetkililere verilen genel ad.

Aynı zamanda “sınır muhafızları”, “sınır polisi” ya da “yabancılar polisi” olarak da geçer.

Ayrıca bkz kontrol noktası.

**Sınır/hudut
(boundary)**

Bkz sınır (border).

**Silahlı çatışma
(armed conflict)**

Savaşan devletlerden biri diğerini tanımasa bile, iki veya daha fazla Devlet arasındaki savaş ilanı ya da diğer türlü silahlı çatışma.

(Bkz Md 2, Cenevre Sözleşmeleri I-IV, 1949- uluslararası silahlı çatışma). Silahlı bir çatışma, devletler arasında silah gücüne başvurulduğu durumlarda ya da devlet yetkilileri ile örgütlü silahlı gruplar arasında ya da bir devlet içerisinde bu tür gruplar arasında devam eden silahlı şiddet durumlarında mevcuttur (Tadic Kararı No. IT-94-1-AR 72, s. 35, Appeals Chamber, ICTY uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma).

**Soy
(lineage)**

Nesep ve nesil; aile, önceki veya sonraki nesiller.

**Soya bağlı yerleşimciler
(ancestry based settlers)**

Kendi ülkeleri dışındaki bir ülkeye o ülkeyle olan tarihsel, etnik ya da diğer bağları nedeniyle kabul edilen yabancılarıdır. Bu yabancıları bu bağların doğası gereği o ülkede derhal uzun süreli ikamet hakkı tanınır ya da o ülkede vatandaşlık hakkına sahip olmaları nedeniyle ülkeye kabulden kısa bir süre sonra ülke vatandaşlığı verilir.

Ayrıca bkz yabancı (alien, foreigner), vatanadaş, uyruklu.

**Soykırım
(genocide)**

Ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri soykırım suçunu oluşturmaktadır: gruba mensup olanları öldürmek; grubun mensuplarına ciddi derecede bedensel veya zihinsel zarar vermek; grubun fiziksel varlığını tamamen veya kısmen ortadan kaldırmayı hesaplayarak grubun yaşam koşullarını kasten değiştirmek; grup içindeki doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; gruba mensup olan çocukları zorla başka bir gruba nakletmek.

(Soykırımı Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, 2. Madde, 1948)

**Sömürü/istismar
(exploitation)**

Bir şeyden ya da bir kimseden avantaj sağlama eylemi, özellikle bir kişinin kendi çıkarı için bir başka kişiden haksız fayda elde etmeye yönelik davranışı (örn. cinsel sömürü, zorla çalıştırma, kölelik ya da köleliğe benzer uygulamalar, kulluk ya da organların nakli).
Ayrıca bkz çocuk istismarı, zorla çalıştırma, kölelik, insan ticareti.

**Sözleşme /Konvansiyon
(convention)**

Bkz antlaşma.

**Sponsorluk
(sponsorship)**

Bir ülkeye giriş yapmak isteyen yabancı uyruklu kişiye mali destek sözü verilmesi. Bazı ülkeler belirli göçmen statüsü kategorileri için ya sponsorluk ya da yeterli gelirin kanıtlanmasını şart koşturmaktadır.

**Spontane/kendiliğinden
Gelişen göç
(spontaneous migration)**

Dışarıdan yardım almadan bir kişinin ya da grubun göç planlarını hazırlayıp o planı izlemesidir. Spontane/kendiliğinden gelişen göç genellikle itme-çekme faktörlerinden kaynaklanır ve bu tür göçün özelliği ülke desteğinin ya da herhangi bir uluslararası ya da ulusal yardım türünün bulunmamasıdır.
Ayrıca bkz yardımcı göç, yardımcı gönüllü geri dönüş, itme-çekme faktörleri.

**Statünün ayarlanması
(adjustment of status)**

Bkz. statü değişikliği.

**Suç, uluslararası
(crime, international)**

Uluslararası hukukta, barışa karşı suçlar, savaş suçları, insanlık suçları, korsanlık, soykırım, ırk ayrımcılığı ve terörizm uluslararası suçlar olarak kabul edilir.

Her Devlet bu suçların işlenmesinden sorumlu kişileri yargılamak ya da iade etmekle yükümlüdür; bu suçlardan doğan bireysel sorumluluk ayrıca uluslararası düzeyde de takip edilebilir.

(Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Ceza Mahkemesi).

Ayrıca bkz soykırım, terörizm.

**Statü değişikliği
(change of status)**

Bir ülkede yasal olarak bulunan yabancıdan daha farklı bir göç statüsü istemesi durumunda uygulanan prosedür. Örneğin, kanun hükmü uyarınca, o devletin vatandaşı olmayıp öğrenci vizesine sahip bir kişi, öğrenimi bittikten sonra, statü değişikliği yaparak çalışma vizesine geçebilir.

Bkz. Yabancı, göç statüsü, vize.

§

**Şahit/şahit olmak
(witness)**

Doğrudan deneyim yoluyla belirli olaylar veya gerçekler hakkında şahsi bilgi sahibi olan kişi. Hukuki bağlamda ise, bu gibi bilgileri mahkemede sunmaya kanunen ehil olan kişileri ifade etmektedir. Bir olayı veya eylemi gözlemlemek. Hukuki bağlamda, bir anlaşma veya sözleşme gibi yazılı bir hukuki belgenin icra edilmesini (imzasını) gözlemek.

T

Tabiiyet (nationality)

Birey ve Devlet arasındaki yasal bağ. Uluslararası Adalet Divanı, *Nottebohm davasında (1955)* tabiiyeti şöyle tanımlamıştır: “Tabiiyet, temelinde bir toplumsal bağlılık olgusu ve karşılıklı hak ve ödevlerle birlikte gerçek bir varlık, çıkar ve duygu dayanışması bulunan bir hukuksal bağ olup, doğrudan doğruya kanun yoluyla veya idari yetkililerinin fiili sonucunda kendisine tabiiyet verilen kişi ile tabiiyeti kendisine tanıyan Devletin insan topluluğu arasında başka herhangi bir Devletinkinden daha yakın bir bağlantı tesis etmektedir”. *Tabiiyet Kanunlarındaki Uyuşmazlıklara İlişkin Belirli Sorular Hakkındaki 1930 Lahey Sözleşmesi*'nin 1. Maddesine göre: “Her Devlet, kendi kanunlarına göre kimlerin kendi vatandaşı olduğunu belirler. Bu kanunlar, tabiiyetle ilgili olarak kabul edilen uluslararası sözleşmeler, uluslararası teamüller ve genel olarak kabul görmüş hukuk ilkelerine uyduğu sürece, diğer Devletler tarafından tanınacaktır”.

Ayrıca bkz 'vatandaşlık', 'vatandaşlığın kaybedilmesi' ve 'vatandaş'.

Tarafsızlık (neutrality)

Silahlı çatışma zamanlarında Devletlerin ihtilafta taraf tutmaması ve ihtilafın taraflarıyla barışçıl münasebetlerini sürdürmesi.

Tarama (screening)

Belirli bir özellik veya yeteneğin bulunup bulunmadığını kontrol etme süreci. Göç bağlamında, kişinin başvurduğu statü için 'ilk varışta' (*prima facie*) uygun olup olmadığını tespit etmek için yapılan ön (genelde yüzeysel) değerlendirme.

Ayrıca bkz 'prima facie'.

Taşıma (transportation)

Malların ya da insanların, bir taşıyıcı aracılığıyla, bir yerden bir yere hareketi.

Ayrıca bkz nakliye.

Taşıyıcı sorumluluk kanunu (carrier liability law)

Geçerli giriş belgeleri olmayan kişileri bir Devlet topraklarına getiren taşıyıcılara para cezası uygulayan yasa.

**Taşıyıcı
(carrier)**

Nakliye bağlamında “taşıyıcı”, nakliyenin sahibi ya da kiralayanıdır. Taşıyıcı genellikle havayolu otobüs, demiryolu ya da deniz yoluyla taşımacılık yapan şirketi kasteder. Bazı Devletlerin hukukuna göre, 'taşıyıcı' terimi, kişiyi ülkeye getiren herhangi bir taşıma aracının sahibini de kapsar.

Ayrıca bkz nakliye.

**Teamül hukuku,
uluslararası
(customary law,
international)**

Uluslararası hukukun bir kaynağı. Bir normun “teamül hukuku” olarak tanınması için gerekli iki kriter vardır: devlet uygulaması ve *opinio juris* (Lat.) (uygulamanın hakim hukuk anlayışının gerektirdiği ve bununla tutarlı olduğu düşüncesi).

**Teknik işbirliği
(technical cooperation)**

Genellikle kamu sektörü işlevlerine odaklanan, belli bir konudaki bilgi ve uzmanlık paylaşımı (mevzuatın ve usullerin geliştirilmesi, altyapının tasarımı ve uygulaması ile ilgili yardım ya da teknolojik iyileştirme gibi).

Ayrıca bkz kapasite oluşturma.

**Temel insan hakları
(fundamental human rights)**

İnsan haklarının geniş kapsamı içerisinde bazı insan haklarının özel öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bazı hakların sınırlama kabul etmez (non-derogable) niteliği bu görüşü desteklemektedir. 1966 tarihli *Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi*'nin 4(2). Maddesi “ulusun hayatını tehdit eden kamusal acil durumların ortaya çıkması” halinde bu haklardan derogasyona izin vermekle birlikte, Md 6 (yaşam hakkı), 7 (işkence), 8(1) ve (2) (kulluk ve kölelik), 11 (akitten doğan yükümlülüğün ihlali nedeniyle hapsedilme), 15 (geriye dönük cezai sorumluluk), 16 (kanun önünde kişi olarak tanınma) ve 18'e (düşünce, vicdan ve din özgürlüğü) ilişkin bir derogasyonu yasaklamaktadır. Bununla beraber, tüm insan haklarının aynı temelde ve aynı vurguya sahip olarak adil ve eşit bir şekilde değerlendirilmesi ve evrensel, bölünemez, birbirine bağımlı ve birbiriyle ilişkili görülmesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır.

Ayrıca bkz insan hakları, işkence yasağı, kölelik, işkence.

**Teminat
(bond)**

Bir yabancının genellikle ülkeden ayrılmak gibi gerekli eylemleri yapacağına ilişkin bir teminat olarak Devletin tahsil ettiği parasal meblağ. Çıkış teminatları vize verilirken ya da girişte tahsil edilebilir. Teminat olarak tutulan fonlar, genellikle ülkeden çıkış ispat edildiğinde (örneğin kişinin kendi ülkesindeki ilgili Devlet konsolosluğunu ziyaret etmesiyle) geri verilir.

**Temyiz
(appeal)**

Bir kararın daha yüksek bir merci tarafından tekrar incelenmesi için uygulanan usul; bu usul genellikle bir mahkemenin ya da kurumun kararının yeniden incelenmesi ya da kararın bozulması amacıyla daha yüksek bir mahkemeye sunulması şeklindedir.

**Tersine beyin göçü
(reverse brain drain)**

Bkz 'beyin göçü'.

**Terörizm
(terrorism)**

Bir sivil ya da silahlı bir çatışma durumundaki düşmanlıkta etkin rol üstlenmeyen başka bir kişiyi öldürmek ya da fiziksel anlamda ağır yaralamak amacıyla yapılan ve amacı, doğası ve bağlamı açısından bir nüfusun gözünü korkutmak, ya da bir hükümetin ya da uluslararası kuruluşun bir şeyi yapmasını ya da yapmamasını sağlamak olan her eylem (*Madde. 2(1)(b), Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, 1999*).

**Toplam göç/net göç
(total migration/net migration)**

Ülkeye gelen göçmenlerin giriş ve varışları ile ülkeden göç edenlerin çıkış ya da ayrılışlarının toplamı, toplam göç hacmini verir ve buna net göçten farklı olmak üzere toplam göç denir. Toplam göç girişler ve çıkışlar arasındaki farktan doğan net göçten ya da göç dengesinden farklıdır. Bu dengeye gelişler gidişlerden fazla olduğunda ülkeye net olarak giren göç, gidişler gelişlerden fazla olduğunda da ülkeden çıkan net göç adı verilir.

**Toplu göç
(exodus)**

Mense ülke dışına (istisnai ve düzensiz) gruplar halinde hareket. Toplu göç çok sayıda kişinin katıldığı bir hareket ya da belirli bir zamanda toplumun bir kısmının hareket etmesi anlamına gelmektedir.

**Toplu sınırđışı
(expulsion en masse)**

Toplu, kitlesel sınırđışı. Yabancılara yönelik toplu sınırđışı uluslararası hukukun çeşitli belgeleri (Madde 4, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 Nolu Protokolü, 1950; Madde 12-5, Afrika Halk ve İnsan Hakları Şartı 1981; Madde 22-9, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 1969) tarafından yasaklanmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, toplu sınırđışı; grubu oluşturan her bir münferit yabancının özel durumunun, makul ve objektif bir incelemeye tabi tutularak değerlendirildiği durumlar dışında, yabancuları grup olarak ülkeyi terk etmeye mecbur bırakan bir tedbirdir (Andric v. İsveç, No. 54917/99, 23 Şubat 1999).

Ayrıca bkz sınırđışı.

**Transit ülke
(country of transit)**

Göç akınlarının (yasal ya da yasadışı) içinden geçtiği ülke.

Ayrıca bkz transit devlet.

**Transit yolcular
(transit passengers)**

Başka bir (üçüncü) ülkeye transit esnasında, bir ülkeden başka bir Devlete gelen ve o Devlette, içinde geldikleri uçakta ya da limanda veya havalimanı güvenlik alanında ya da polis gözetiminde buldukları toplam süre (vardıkları andan itibaren en fazla 24 saat) boyunca o ülkede bulunan kişiler.

Ayrıca bkz transit devlet, transit.

**Transit vize
(transit visa)**

Vizeyi veren ülkeden üçüncü bir hedefe geçmek için verilen, genellikle üç gün ya da daha az süreye geçerli olan vize türü.

Ayrıca bkz transit ülke, transit, transit yolcular, vize.

**Transit halindeki mülteciler
(refugees in transit)**

Başka bir yere yerleştirilmeleri şartıyla bir Devletin topraklarına geçici olarak giriş yapmalarına izin verilen mülteciler.

Ayrıca bkz 'mülteci ve 'yerleştirme'.

U

ultra vires (latince)

Yetkili olmayan; şirket kuruluş sözleşmesi veya kanunlarca tanınan yetkinin kapsamını aşan.

**Ulusal muamele
(national treatment)**

Bu standarda göre, yabancılar, ev sahibi Devletin kendi vatandaşlarına sağladığı yasal korumadan daha fazlasını bekleyemez. Ancak, ulusal standart, devletler hukukundaki asgari standartlarca öngörülen uluslararası yükümlülüklerden kaçmak için kullanılamaz.

**Uluslararası asgari standart
(international minimum
standard)**

Bir Devlet, ülkesinde bulunan yabancılar (veya bu gibi kişilerin mülklerine) yapacağı muamelede uluslararası hukukun belirlemiş olduğu asgari standartları gözetmek zorundadır (örneğin, adalete erişimin engellenmesi, mahkemeye erişimin haksız yere geciktirilmesi veya engellenmesi devletler hukukunca öngörülen uluslararası asgari standartların ihlalini oluşturur).

Ayrıca bkz 'ulusal muamele'.

**Uluslararası koruma
(international protection)**

1951 Mülteci Sözleşmesi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Protokolleri, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin (ICRC) insiyatif hakkı, Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) Sözleşmeleri ve insan hakları belgeleri gibi hukuki belgelerde öngörülen haklara Devletlerin saygı göstermesini sağlamak için antlaşma yoluyla görevlendirilen bir örgütün sağladığı hukuki koruma.

Ayrıca bkz 'fiili (de facto) koruma' ve 'koruma'.

**Uluslararası yardım
(international assistance)**

Aynı yardımlar, mali katkılar ve eğitimli personel tarafından hizmet verilmesi gibi uluslararası toplum tarafından sağlanan destekler.

**Uluslararası hukuk/
Devletler hukuku
(international law)**

Devletler arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuki ilkeler. Daha çağdaş anlamıyla, sadece devletleri değil uluslararası örgütler gibi katılımcıları, hatta bireyleri (örneğin, insan haklarını kullanan veya savaş suçu işleyen kişiler) de içine alan uluslararası ilişkiler hukuku. Ayrıca, milletler hukuku, devletler umumi hukuku ve *jus gentium* olarak da anılmaktadır.

**Uluslararası göç
(international migration)**

Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur.

Ayrıca bkz 'iç göç'.

**Uluslararası göç hukuku
(international migration law)**

Devletler hukukundaki göçe ilişkin hukuki belgeler.

**Uzun vadeli göçmen
(long-term migrant)**

Olağan ikamet ülkesinden ayrılarak en az bir yıllığına başka bir ülkeye giden ve varış ülkesi gerçekte yeni olağan ikamet ülkesi haline gelen kişi. Söz konusu kişi çıkış ülkesi açısından, uzun vadeli ülke dışına giden göçmen (emigration); varış ülkesi açısından ise uzun vadeli ülkeye gelen göçmen (immigration) sayılır.

Ayrıca bkz 'daimi yerleşimciler' ve 'kısa vadeli göçmen'.

Ü

Üçüncü ülke (third country)

Bir kişinin menşei ülkesi dışındaki ülke.
Ayrıca bkz hedef ülke, menşei ülke, kabul eden ülke, menşei Devleti, transit Devlet.

Üçüncü ülke vatandaşı (third country national)

Bkz yabancı, yabancı uyruklu, vatandaş olmayan.

Ülkeden tekrar göç (re-emigration)

Gidiş ülkesine geri döndükten sonra kişilerin tekrar ülkeden göç etmeleri.
Ayrıca bkz 'ülkeden göç' ve 'dönüş'.

Ülkesel sığınma (territorial asylum)

Bkz sığınma (ülkesel).

Ülkesel yargı yetkisi (territorial jurisdiction)

Tanımlanmış bir alanda ya da orada ikamet eden kişiler hakkındaki vakalar üzerinde sahip olunan yargı yetkisi. Ayrıca bir devletin, ya da devlet mahkemelerinden birinin ya da bir alt biriminin yargı yetkisine giren alan.

Ülke dışında yerinden edilmiş kişiler (externally displaced persons)

Zülüm, yaygın şiddet, silahlı çatışma durumları ve diğer insan yapımı felaketler nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda kalmış kişiler. Bu kişiler genelde toplu halde kaçarlar. Bu kişilere bazen “*de facto/fiili mülteciler*”de denir.
Bkz de facto mülteciler, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler.

Ülkeler arası evlat edinme (inter-country adoption)

Bkz 'evlat edinme'(uluslararası).

Ülkesinde yerinden edilmiş kişiler (internally displaced persons/IDPs)

Özellikle silahlı çatışma, genel şiddet durumları, insan hakları ihlalleri veya doğal veya insan eliyle yaratılmış felaketlerin etkilerinden kurtulmak için mutad olarak ikamet ettikleri yerlerden kaçmaya zorlanmış veya kaçmak zorunda kalmış olan ve Devletlerin uluslararası olarak tanınan sınırlarını aşmamış olan kişi veya gruplar (*Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Kılavuz İlkeler, BM Belge No. E/CN.4/1998/53/Add.2.*).
Ayrıca bkz 'yerinden edilmiş kişi' ve 'ülke dışında yerinden edilmiş kişiler'.

Ülkeye kabul edilmeme (non-admission)

Devletin topraklarına giriş izni vermeyi reddetmek
Ayrıca bkz 'ülkeye kabul'.

**Ülkeye göç
(immigration)**

Yabancıların yerleşim amacıyla başka bir ülkeye gittikleri süreç.
Ayrıca bkz 'ülkeden göç'.

**Ülkeye giriş yasağı
(exclusion)**

Bir yabancınn bir Devlet topraklarına girişinin resmi şekilde reddedilmesi. Bazı Devletlerde sınır görevlileri ya da diğer yetkililerin yabancılara yönelik ülkeye giriş yasağı getirme yetkisi varken, bazı Devletlerde ülkeye giriş yasağı bir duruşma sonrasında göç hâkimi tarafından uygulanabilir.

**Ülkeden göç
(emigration)**

Başka bir devlette yerleşmek amacıyla bir Devletten ayrılmak ya da çıkmak. Uluslararası insan hakları normları herkesin kendi ülkeleri de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terketmekte özgür olduğu ve sadece çok nadir durumlarda Devletlerin bireylerin ülkelerini terketme hakkına kısıtlamalar getirebileceğini öngörmektedir.

**Ülkeye giriş
(entry)**

Bir yabancınn yabancı bir ülkeye gerçekleştirdiği gönüllü ya da gönüllü olmayan, yasal ya da yasadışı her türlü giriş.
Bkz ülkeye kabul, ülkeye kabul edilmeme.

**Ülkeye kabul
(admission)**

Bir devlete giriş izni vermek. Eğer bir yabancı bir kontrol noktasından (hava, kara ya da deniz) geçmiş ve sınır yetkilileri tarafından girişine izin verilmiş ise ülkeye “kabul edilmiştir”. Gizli bir şekilde giriş yapmış olan bir yabancı ülkeye kabul edilmiş addedilmez.

Ayrıca bkz sınır yetkilileri, kontrol noktası, ülkeye giriş, ülkeye kabul edilmeme.

**Ülkesel sığınma
(asylum (territorial))**

Bir Devletin bir yabancıya toprakları üzerinde, non-refoulement (geri göndermeme) ilkesi temelinde, belli bazı uluslararası haklardan faydalanması sonucunu doğuracak şekilde menşe ülkesinin yargı yetkisine karşı koruma sağlaması.
Ayrıca bkz sığınma (diplomatik), non-refoulement (geri göndermeme), sığınma hakkı.

**Ülkeden çıkarma
(removal)**

Bkz 'zorla sınır dışı etme'.veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur.

**Ülke toprakları
(national territory)**

Bir Devletin yetki alanına ait ya da yetki alanındaki coğrafi bölgeler.

V

**Vasi
(guardian)**

Genelde, bir kişinin ehliyetsizliği, maluliyeti veya çocuk olmasından dolayı, kendisinin veya mülkünün bakımını üstlenen, bu konuda kanunen yetkili kılınan kişi.

**Vatandaş
(citizen)**

Bkz vatandaş (national).

**Vatandaşlık
(citizenship)**

Bkz tabiiyet.

**Vatandaşlığa alınma
(naturalization)**

Bir Devletin, bir yabancının başvurusu üzerine resmen kendi vatandaşlığını vermesi. Devletler hukukunda vatandaşlığa alınmaya ilişkin ayrıntılı kurallar öngörülmemiştir. Ancak, devletler hukuku, vatandaş olmayan ve vatandaş olmak üzere başvuruda bulunan kişileri vatandaşlığa kabul etme yetkisinin Devletlere ait olduğunu kabul edilmektedir.,
Ayrıca bkz 'vatandaş' ve 'tabiiyet'.

**Vatandaş olmayan kişiler
(non-national)**

Bkz 'yabancı (alien)', 'yabancı (foreigner)' ve 'üçüncü ülke vatandaşı'.

**Vatansız kişi
(stateless person)**

Herhangi bir Devletin kanunlarının işleyişi çerçevesinde vatandaş olarak sayılmayan kişi (*Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi, 1. Madde, 1954*). Buna göre, vatansız kişiler vatandaşlığın getirdiği haklardan, devletin sağladığı diplomatik korumadan, ikamet edilen Devlette doğal olarak kalma hakkından ve seyahat etmesi halinde ülkeye dönüş hakkından mahrum olan kişilerdir.
Ayrıca bkz 'filen vatansızlık'.

**Vatandaşlıktan çıkarılma
(denationalization)**

Bkz vatandaşlığın kaybı.

**Vesayet/gözetim
(custody)**

Bir kişinin bakım ve kontrol sorumluluğu. Mahkeme bir küçüğün vesayetini bir akrabasına ya da başka bir vasiye verebilir. Yetkililer tarafından alıkonulan bir kişi ise “gözetim”de bulunmaktadır.

**Varış/Gidiş kartı
(arrival/departure card)**

Bir kişi tarafından varış ülkesindeki kontrol noktası yetkililerine teslim edilmek üzere varıştan önce ya da varış sırasında doldurulan kart (pasaportla ve gerekli olduğu hallerde vize ile birlikte)
Ayrıca bkz kontrol noktası, pasaport, vize.

**Vize
(visa)**

Konsolosluk yetkilileri tarafından pasaporta veya kimlik sertifikasına vurulan ve konsolosluk yetkilisinin vize verildiği tarihte Devletin geçerli kanunlarına göre belge sahibinin ülkeye kabul edilebilecek yabancılar sınıfına girdiğine inandığını gösteren onay. Vizeler, Devletlere giriş yapmak için geçerli olan kriterleri ortaya koymaktadır. Uluslararası uygulamalar, ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) standartlarına uygun olarak makine tarafından okunabilen, birtakım güvenlik özellikleri taşıyan etiketlere basılan vizeler düzenleme yönünde eğilim göstermektedir.

Ayrıca bkz 'biyometrik ölçümler' 'kimlik sertifikası', 'pasaport' ve 'seyahat belgeleri'.

**Vatandaşlığın kaybedilmesi
(loss of nationality)**

Vatandaşlık, bireylerin gerçekleştirdikleri bir eylem (başka bir ülkeye yerleşme, vatandaşlıktan isteyerek vazgeçme veya başka bir vatandaşlık kazanılmasından dolayı otomatik olarak kendi vatandaşlığını kaybetme) veya Devletin gerçekleştirdiği bir eylem (vatandaşlıktan çıkarma) sonucunda kaybedilebilir. Vatandaşlıktan çıkarma Devletlerin idari kurumları veya kanun marifetiyle gerçekleştirdikleri tek taraflı bir fiildir. Buna göre, kişiler vatandaşlıktan mahrum bırakılmaktadır. Vatandaşlıktan çıkarma konusunda yeknesek hükümler bulunmamasına rağmen, bazı Devletler bu doğrultuda birtakım yasal nedenler geliştirmişlerdir. Örneğin, yabancı bir ülkede sivil veya askeri hizmet yapmak, yabancı ülkelerin nişanlarını kabul etmek veya belirli suçlardan mahkumiyet almak bu nedenlerden bazılarıdır. Ülke olarak, vatandaşlığın elde edilmesi ve kaybedilmesinin iç hukuk kapsamına girdiği kabul edilse de Devletler, tabiiyete ilişkin alanları düzenlerken devletler hukukunun normlarına uymak zorundadır. Örneğin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 15(2) Maddesi uyarınca: "Hiçkimse keyfi olarak tabiyetinden veya tabiyetini değiştirme hakkından mahrum bırakılamaz".

Ayrıca bkz 'tabiiyet' ve 'vatansızlık'.

**Varlıklara el koyulması
(assets forfeiture)**

Devletin mülk ya da sahibinin suça karışması nedeniyle mülk ya da mala el koyması; yabancıların bir Devlete kaçak olarak (insan ticareti, göçmen kaçakçılığı amacıyla) sokulmasında kullanılan bir araca el koyulması örneğindeki gibi.

Ayrıca bkz göçmen kaçakçılığı, insan ticareti.

Y

Yabancı (alien)	Belirli bir Devlet açısından o Devletin uyruğunda olmayan kişi. <i>Ayrıca bkz yabancı (foreigner), vatandaş olmayan, kayıt dışı yabancı.</i>
Yabancı (foreigner)	Başka bir devlete ait olan ya da sadakat borcu altında olan bir kişi.
Yabancı düşmanlığı (xenophobia)	Uluslararası düzeyde, yabancı düşmanlığı ile ilgili olarak genel kabul gören bir tanım bulunmamaktadır. Ancak, yabancı düşmanlığı, kişilerin topluluğa, topluma veya ulusal kimliğe yabancı oldukları veya dışarıdan geldikleri düşünüldüğü için kişileri reddeden, dışlayan ve sık sık kötüleyen tavırlar, önyargılar ve davranışlar şeklinde tanımlanabilir. Birbirinden ayırt edilmesi zor olan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı arasında yakın bir bağ bulunmaktadır.
Yardımlı göç (assisted migration)	Yardımsız, kendiliğinden oluşan (spontane) göçe karşılık göçmenlerin devlet, devletler ya da uluslararası bir kuruluş yardımıyla gerçekleştirilen hareketi. <i>Bkz yardımlı geri dönüş, kendiliğinden oluşan (spontane) göç.</i>
Yardımlı gönüllü geri dönüş (assisted voluntary return)	Dosyası reddedilen sığınmacılar, insan ticareti mağduru göçmenler, sorunlu öğrenciler, nitelikli vatandaşlar ve diğer göçmenler gibi evsahibi ülkede kalması mümkün olmayan ya da kalmak istemeyen ve kendi menşe ülkelerine gönüllü olarak geri dönmek isteyen kişilere yapılan lojistik ve mali destek. <i>Ayrıca bkz geri dönüş (repatriation, return).</i>
Yargı denetimi (judicial review)	Bir davadaki tarafların hak ve yükümlülüklerine ilişkin olarak mahkemenin verdiği nihai karar.
Yargı (judiciary)	Devletin kanunları yorumlamak ve adaleti uygulamaktan sorumlu organı; mahkeme sistemi; hakimler topluluğu.
Yargı yetkisi/yetki alanı (jurisdiction)	Bir dava konusunu dinlemek ve karara bağlamak için sahip olunan kanuni yetki veya izin. Ayrıca, herhangi bir yetkinin geçerli olduğu toprakların sınırlarını belirlemek için de kullanılmaktadır.

Yarı yargısal (quasi-judicial)	Yürütme veya idari yetkililerin yargısal eylemleriyle bağlantılı olan veya bu eylemleri içeren fiiller. Takdir yetkisinin kötüye kullanılmaması halinde geçerli kabul edilen yarı-yargısal fiiller, çoğu zaman vatandaşların temel haklarını belirlemektedirler. Bu fiiller, mahkemelerin denetimine tabiidir.
Yasal (lawful)	Yasalara aykırılık teşkil etmeyen; yasalarca izin verilen.
Yasal giriş (lawful admission)	Bir yabancının geçerli bir göçmen vizesiyle ülkeye yasal olarak girişi.
Yasallaştırma (legalization)	Yasal hale getirme eylemi; yasal yaptırım yoluyla yetkilendirme veya hukuka uygun kılma.
Yasal olmayan giriş (unlawful entry)	<i>Bkz 'yasadışı giriş'.</i>
Yasadışı yabancı (illegal alien)	<i>Bkz 'kayıtdışı/belgesiz yabancı' ve 'düzensiz durumdaki göçmen'.</i>
Yasadışı giriş (illegal entry)	Kabul eden Devlete yasal giriş için gerekli şartları yerine getirmeden sınır geçme fiili (<i>Birleşmiş Milletler'in 2000 tarihli Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi'ne ek Birleşmiş Milletler Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ün 3(b) addesi</i>). <i>Ayrıca bkz 'düzensiz göç' ve 'kayıtdışı yabancı'.</i>
Yasadışı göçmen (illegal migrant)	<i>Bkz 'düzensiz göçmen'.</i>
Yasadışı göç (illegal migration)	<i>Bkz 'düzensiz göç'.</i>
Yemin (oath)	Genelde kutsal kabul edilen (örneğin tanrı veya tanrılar) veya saygı gösterilen bir şeyle bağlantılı olarak yapılan dürüstlük yemini. Hukuk bağlamında, yemin altındayken sözlü veya yazılı ifade vermek yasal bir yükümlülük olarak doğruyu söylemeyi gerektirmektedir. Birçok ülkede, yemin altındayken doğruyu söylemeyen kişiler suç işlemiş sayılmaktadır.
Yeniden entegrasyon (kültürel) (reintegration (cultural))	Geri dönen mültecinin menşei ülkesindeki toplumun değerleri, yaşam şekli, dili, ahlaki ilkeleri, ideolojisi ve geleneklerini yeniden benimsemesi.

**Yeniden entegrasyon (ekonomik)
(reintegration (economic))**

Mültecilerin menşei ülkelerindeki ekonomik sistemin yeniden bir parçası haline gelmeleri. Göçmenler, kendi geçimlerini sağlayacak bir duruma gelmiş olacaklardır. Kalkınma açısından, ekonomik anlamda yeniden entegrasyon, yabancı ülkede kazanılan bilgi birikiminin menşe ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasını arttırmak için kullanılmasını da amaçlamaktadır.

**Yeniden entegrasyon (sosyal)
(reintegration (social))**

Mültecinin menşei ülkesindeki sosyal yapılara yeniden dâhil olması. Bu, bir yandan kişisel bir ağın oluşturulması (arkadaşlar, akrabalar ve komşulardan oluşan) ve diğer yandan sivil toplum yapılarının gelişmesini (dernekler, yardım grupları ve diğer örgütler) içermektedir.

**Yerinden çıkarılan kişiler
(uprooted people)**

Topluluklarını terk etmek zorunda bırakılan kişiler. Zulüm ve savaş yüzünden kaçan kişiler, çevresel felaketler yüzünden zorla yerinden edilen kişiler ve kendi yurtlarında hayatta kalamayacakları için başka şehirde veya yurtdışında yaşam kurmak zorunda kalan kişiler.

Ayrıca bkz 'ülke dışında yerinden edilmiş kişiler', 'ülkesinde yerinden edilmiş kişiler' ve 'mülteciler'.

**Yerinden edilme
(displacement)**

Genellikle silahlı çatışma ya doğal afetler sebebiyle, bir kişinin evinden ya da ülkesinden, zorla çıkarılması.

Ayrıca bkz yerinden edilmiş kişi.

**Yerleştirme
(resettlement)**

Genelde üçüncü bir ülke olmak üzere, insanların (mülteciler, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler vs.) başka bir coğrafi bölge ve ortama yerleşmeleri ve entegre olmaları. Kalıcı çözüm olarak, mültecilerin sığınma ülkesi dışındaki bir ülkeye yerleştirilmeleri. Bu terim, genelde yerleştirme için mültecilerin seçilmesiyle başlayarak yerleştirme ülkesinde mültecilerin bir toplum içine yerleştirilmesi ile sonuçlanan süreci kapsamaktadır.

Ayrıca bkz 'zorla yerleştirme', 'daimi yerleşimciler' ve 'mülteci'.

**Yerleşim amacıyla gelen
göçmenler
(migrants for settlement)**

Uzun veya sınırsız süreyle ve ekonomik, sosyal veya siyasi hakları hemen hemen hiç kısıtlanmaksızın kalma izni verilen yabancılar (örneğin, istihdam amacıyla gelen göçmenler, aile fertlerinden oluşan göçmenler, aynı soydan gelen göçmenler, serbest yerleşme hakkı bulunan göçmenler veya yabancı emekliler).

**Yerel çözümlerin tüketilmesi
(local remedies, exhaustion of)**

Uluslararası teamül hukukundaki yerleşik kurala göre, uluslararası davaların açılabilmesi için yerel çözümlerin tüketilmesi zorunluluğu. Bu kural, Devletlerin kendi vatandaşlarının haklarına başka bir Devlet tarafından saygı gösterilmeyerek devletler hukukunun ihlal edilmesine ilişkin davalarda genelde gözetilmiştir. Böyle durumlarda uluslararası bir mahkemeye başvurmadan önce, ihlalin gerçekleştiği Devletin kendi iç hukukuna göre ve kendi olanaklarıyla durumu telafi etme fırsatı verilmesi gerektiği kabul edilmiştir (*Interhandel Davası (İlk İtirazlar)*, *Uluslararası Adalet Divanı 1959*).

**Yerinden edilmiş kişi
(displaced person)**

Kendisini mülteci yapabilecek korkular ya da tehlikeler dışındaki sebeplerle Devletinden ya da toplumundan kaçan kişi. Yerinden edilmiş bir kişi genellikle iç çatışma ya da doğal veya insan kaynaklı afetler nedeniyle kaçmak zorunda kalmıştır. *Ayrıca bkz de facto mülteciler, ülkesi dışında yerinden edilmiş kişiler, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, mülteci.*

**Yerinde mülteciler
(refugees sur place)**

Menşe ülkelerinden ayrıldıklarında mülteci olmayan ancak daha sonra mülteci haline gelen kişiler (haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu yüzünden). Yerinde mültecilerin bu korkusu, kendi ülkelerinde meydana gelen bir darbe veya ülkeden ayrıldıktan sonra yoğunlaşan baskı veya eziyet verici politikaların uygulanmaya başlamasından kaynaklanabilir. Bu kategoride yapılan başvurular, ikamet ve sığınma ülkesindeki *bona fide* siyasi faaliyetlere de dayanabilir. *Ayrıca bkz 'zulüm' ve mülteci'.*

**Yeniden entegrasyon
(reintegration)**

Kişilerin bir gruba veya sürece yeniden dâhil olması veya parçası haline gelmesi. Örneğin, bir mültecinin menşei ülkesindeki topluma yeniden dahil olması. *Ayrıca bkz 'asimilasyon' ve 'entegrasyon'.*

**Yeşil sınır
(green border)**

Bir devletin kontrol noktaları arasındaki kara sınırlarını tarif etmek için kullanılan terim. Su sınırları (nehir veya sahil şeridi) “mavi sınır” olarak anılmaktadır. *Ayrıca bkz 'sınır' ve 'kontrol noktası'.*

**Yeşil kart
(green card)**

ABD'de daimi ikamet statüsü elde edebilmek için ABD devletinin Amerikan vatandaşı olmayanlara verdiği kimlik kartı. Daimi İkamet Kartı olarak da anılan bu kart, bir yabancının ABD'de daimi olarak yaşama ve çalışma hakkına sahip biri olarak yasal ve daimi olarak ikamet ettiğine dair kanıttır.

**Yolcu
(passenger)**

Bir araçta (gemi, otobüs, araba, uçak, tren vs.) seyahat eden, aracı kullanmayan kişi.

**Yoksulluğa bağlı göçmen
(poverty migrant)**

Ekonomik ihtiyaçtan dolayı göç etmek zorunda kalan kişi.

**Yolcu
(traveller)**

Herhangi sebeple bir yerden, bir başka yere giden kişi.
Ayrıca bkz göçmen.

**Yürürlüğe girme
(entry into force)**

Bir antlaşmanın tüm hükümlerinin tüm taraflar açısından hukuki olarak bağlayıcı olduğu an. 1969 tarihli Antlaşmalar Hukukuna ilişkin Viyana Sözleşmesi'nin 24. maddesi gereği bir antlaşmanın yürürlüğe girmesi antlaşmanın öngördüğü şekilde ve tarihte veya taraf Devletlerin anlaştığı şekilde ya da böyle bir hükmün ya da antlaşmanın olmaması durumunda taraf Devletlerin antlaşmayla bağlı olacaklarına rıza göstermeleri üzerine gerçekleşecektir. Antlaşma yürürlüğe girdikten sonra çembere bir Devletin dahil olması durumunda, antlaşma aksini öngörmediği sürece, antlaşma bu Devlet için katıldığı tarihte yürürlüğe girer.

Z

Zararı karşılama (restitution)	Belirli bir şeyin veya statünün hakiki sahibine iade edilmesi veya eski haline döndürülmesi; başkasına verilen zararın tazmin veya telafi edilmesi; başkasına karşı gerçekleştirilen haksız fiilden elde edilen çıkarların tazmin edilmesi.
Ziyaretçi (visitor)	Göç bağlamında, geçici bir süreyle ülkeye giriş yapmak isteyen kişi. <i>Ayrıca bkz 'daimi ikamet' ve 'daimi yerleşimciler'.</i>
Zorla geri gönderme (forced repatriation)	<i>Bkz gönüllü olmayan dönüş.</i>
Zorla yeniden yerleştirme/ yer değiştirme (forced resettlement/relocation)	Bir Devletin yetki alanında bulunan kişilerin ya da grupların bir devlet politikasının parçası olarak kendi düzenli ikametlerinden uzaklaştırılmaları ve gönüllü olmadıkları şekilde transfer edilmeleri.
Zorla geri gönderme (forced return)	Bir kişinin idari ya da yargısal bir karar neticesinde menşei ülkesine, transit ya da üçüncü ülkeye zorla gönderilmesi. <i>Ayrıca bkz zorla sınır dışı (deportation), sınır dışı (expulsion), gönüllü olmayan geri dönüş , geri gönderme, geri dönüş, dönüş, gönüllü geri dönüş, gönüllü dönüş.</i>
Zorla/zorunlu çalıştırma (forced/compulsory labour)	Bir kişinin herhangi bir tehdit altında gönüllü olmaksızın sunmak zorunda bırakıldığı her türlü çalışma ya da hizmet (<i>md. 2(1), Uluslararası Çalışma Örgütü Zorla Çalıştırma Hakkındaki Sözleşme No. 29, 1930</i>).
Zorla göç (Forced migration)	Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan genel terim (örn. mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler). <i>Bkz ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, mülteci .</i>

**Zorla sınır dışı
(deportation)**

Devletin egemenlik hakkını kullanarak, bir yabancının ülkeye girişini reddetmesi ya da ülkede kalma izninin sona ermesi sonucunda bu yabancıyı ülkeden dışarı çıkararak belirli bir yere göndermesi.

Ayrıca bkz sınır dışı etme (expulsion), geri gönderme.

**Zorlama
(coercion)**

Fiziksel güç ya da fiziksel güç tehdidi yoluyla zorlama.

**Zulüm
(persecution)**

Mülteci bağlamında, ırk, din, tabiiyet, siyasi görüş veya belirli bir sosyal gruba mensubiyetten dolayı yaşam veya özgürlüğün tehdit altında olması.

KAYNAKÇA

Literatür

Aleinikoff, T.A., Chetail, V. (Ed.)

2003 *Migration and International Legal Norms*, T.M.C. Asser Press, The Hague.

Bernhardt, R. (Ed.)

1985 *Encyclopedia of Public International Law*, Instalment 8, Elsevier Science Publisher, B.V., Amsterdam.

Council of Europe

2002 *Creation of a Charter of Intent on Clandestine Migration*, Report of the Rapporteur of the Committee on Migration, Refugees and Demography at <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc02/EDOC9522.htm>.

Council of European Union

2002 *Proposal for a Return Action Programme, Annex 1: Indicative Definitions*, Brussels at <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/02/st14/14673en2.pdf>.

European Commission, Justice and Home Affairs

Glossary http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/glossary/glossary_welcome_en.htm.

Garner, B.A. (Ed.)

1999 *Black's Law Dictionary* (Seventh Edition), West Group, St. Paul, Minnesota.

Ghosh, B.

1998 *Huddled Masses and Uncertain Shores: Insights into Irregular Migration*, International Organization for Migration, Martinus Nijhoff.

Grant, J.P., and J.C. Barker (Ed.)

2004 *Parry and Grant Encyclopaedic Dictionary of International Law* (Second Edition), Oceana Publications, Inc. Dobbs Ferry, New York.

International Labour Organization

1997 *International Migration Statistics*, Annex: Labour Migration Statistics Questionnaire's Terms and Concepts at <http://www.ilo.org/public/english/protection/migrant/download/ilmdbqs.pdf>.

2001 *Report on Stopping Forced Labour*, Global Report Under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, International Labour Conference, 89th Session, Report I (B).

International Organization for Migration

1970 *Glossary: Definitions and Explanations of Terms and Abbreviations Used in Migration Work*, Intergovernmental Committee for European Migration, Geneva.

1997 “Terminology and Typologies of Migration”, *IOM Overview of International Migration*, Migration Management Training Programme, IOM Geneva.

2001 “The Role of Regional Consultative Processes in Managing International Migration”, *IOM Migration Research Series*, No. 3, Geneva.

2003 *World Migration 2003: Managing Migration, Challenges and Responses for People on the Move*, Volume 2, IOM World Migration Report Series, Geneva.

Perruchoud, R.

1992 “Persons falling under the Mandate of the International Organization for Migration (IOM) and to Whom the Organization may Provide Migration Services”, *International Journal of Refugee Law*, Vol. 4, No. 2, Oxford University Press, Oxford.

1998 “Migration Terminology”, *International Migration Policy and Law Courses*, Budapest, Hungary.

United Nations

1998 *Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1, Glossary*, UN; also at http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1E.pdf.

United Nations Commission on Population and Development

1998 *Concise report on world population monitoring, 1997: International Migration & Development*, UN, New York.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Glossary of Migration Related Terms, http://portal.unesco.org/shs/en/ev.phpURL_ID=1256&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

United Nations High Commissioner for Refugees

1979 *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, UNHCR Geneva.

Van Krieken, P. J. (Ed.)

2004 *The Consolidated Asylum and Migration Acquis: The EU Directives in an Expanded Europe*, T.M.C. Asser Press, The Hague.

Belge Kaynakları

Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land, The Hague, 1907 (entry into force 26 January 1910) [187 Consol. T.S. 227]

Slavery Convention (Convention to Suppress the Slave Trade and Slavery), 1926 (entry into force 9 March 1927), [60 LNTS 253], as amended by Protocol Amending the Slavery Convention, 1953 (entry into force 7 December, 1953) [182 U.N.T.S. 51]

Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws, 1930 (entry into force 1 July 1937)

ILO Convention No.C29 Concerning Forced Labour, 1930 (entry into force 1 May 1932; abolished by Convention No.C105, 1957)

Montevideo Convention on Rights and Duties of States, 1933 (entry into force 26 December 1934)

Charter of the United Nations, 1945 (entry into force 24 October 1945)

Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations, 1946 (entry into force 17 September 1946) [1 U.N.T.S. 15]

Universal Declaration of Human Rights, 1948 [G.A. res. 217A (III)]

American Declaration of the Rights and Duties of Man, 1948 [O.A.S. Res. XXX]

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 1948 (entry into force 12 January 1951) [78 U.N.T.S. 277]

IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949 (entry into force 21 October 1950) [75 U.N.T.S. 287]

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (entry into force 3 September 1953) [213 U.N.T.S. 222]

Convention Relating to the Status of Refugees, 1951 (entry into force 22 April 1954) [189 U.N.T.S.137]

Convention Relating to the Status of Stateless Persons, 1954 (entry into force 6 June 1960) [360 U.N.T.S. 117]

Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery, 1956 (entry into force 30 April, 1957) [226 U.N.T.S. 3]

European Social Charter, 1961 (entry into force 26 February 1965) [529 U.N.T.S. 89]

Protocol IV to the 1950 European Convention of Human Rights, 1963 (entry into force 2 May 1968) [E.T.S. No. 46]

Vienna Convention on Consular Relations, 1963 (entry into force 19 March 1967) [596 U.N.T.S 261]

International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1965 (entry into force 4 January 1969) [660 U.N.T.S. 195]

International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), 1966 (entry into force 23 March 1976) [999 U.N.T.S. 171]

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966 (entry into force 3 January 1976) [993 U.N.T.S. 3]

Protocol Relating to the Status of Refugees, 1967 (entry into force 4 October 1967) [606 U.N.T.S. 267]

American Convention on Human Rights, 1969 (entry into force 18 July 1978) [1144 U.N.T.S. 123]

Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969 (entry into force 27 January 1980) [1155 UNTS 331]

American Convention on Human Rights, 1978 (entry into force 18 July 1978) [1144 U.N.T.S. 123]

Convention for the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, 1979 (entry into force 3 September 1981) [1249 U.N.T.S. 13]

African (Banjul) Charter on Human and Peoples' Rights, 1981 (entry into force 21 October 1986)

Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1984 (entry into force 26 June 1987) [Doc. A/RES/39/46]

Schengen Agreement, 1985 and the Convention Implementing the Schengen Agreement, 1990 (entry into force on 1 September 1993)

Convention on the Rights of the Child, 1989 (entry into force 2 September 1990) [Doc. A/RES/44/25]

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, 1990 (entry into force 1 July 2003) [A/RES/45/158]

Declaration on the Elimination of Violence against Women, 1993 (A/RES/48/104)

Guiding Principles on Internal Displacement, 1998 [Un Doc E/CN.4/1998/53/Add.2]

ILO Convention No.C182 Concerning Worst Forms of Child Labour, 1999 (entry into force 19 November 2000)

International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, 1999 (entry into force 10 April 2002) [A/RES/54/109]

United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000 (entry into force 29 September 2003) [G.A. res. A/RES/55/25]

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Annex II, 2000 [G.A. res. A/RES/55/25], (entry into force 25 December 2003)

Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention Against Transnational Crime, Annex III, 2000 [G.A. res. A/RES/55/25], (entry into force 28 January 2004)

BU SERİDE ÇIKAN DİĞER KİTAPLAR

- N°1 Glossary on Migration (2004)
- N°2 Glossary on Migration (Russian, 2005)
- N°3 Migrations et protection des droits de l'homme (2005)
- N°4 Migraciones y Protección de los Derechos Humanos (2005)
- N°5 Biometrics and International Migration (2005)
- N°6 Glossary on Migration (Arabic, 2006)
- N°7 Glosario sobre Migración (2006)
- N°8 Glossary on Migration (Slovenian, 2006)
- N°9 Glossaire de la Migration (2006)
- N°10 Glossary on Migration (Albanian, 2007)
- N°11 Glossary on Migration (Bosnian, 2007)
- N°12 Migration and the Right to Health: A Review of European Community Law and Council of Europe Instruments (2007)
- N°13 Glossary on Migration (Chinese, 2008)
- N°14 Droit international de la migration: recueil d'instruments (2008)
- N°15 Human Rights of Migrant Children (2008)
- N°16 Laws for Legal Immigration in the 27 EU Member States (2009)
- N°17 Législations relatives à l'immigration légale dans les 27 Etats membres de l'UE (2009)
- N°18 Glossary on Migration (Turkish, 2009)

